

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2022 m. gruodis

PARENGTA

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ GRUPĖS**

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS	4
ANK 440 straipsnio 2 dalies taikymas	4
<i>Dėl techninės apžiūros kontrolieriaus pareigų atliekant pakartotinę privalomąją techninę apžiūrą</i>	4
ANK 575 straipsnio, 577 straipsnio 5 dalies taikymas	5
<i>Dėl asmens, kuriam priklauso visas konfiskuotinas turtas ar jo dalis, įtraukimo į procesą</i>	5
II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	6
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	6
BK 3 straipsnio 1 dalies ir 95 straipsnio taikymas	6
<i>Dėl nusikalstamų veikų padarymo laiko ir apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties</i>	6
BK 182 straipsnio 1 dalies, 228 straipsnio 2 dalies, 300 straipsnio 1 dalies taikymas	8
<i>Dėl neteisėtų nurodymų davimo</i>	8
BK 196 straipsnio 1 dalies taikymas	10
<i>Dėl neteisėtumo požymio</i>	10
BK 202 straipsnio 1 dalies taikymas	12
<i>Dėl verslo tvarkai priešingos ūkinės veiklos gaminant ir realizuojant netikrus dokumentus</i>	12
BK 2 straipsnio 6 dalies, 95 straipsnio, 231 straipsnio 1 dalies, 245 straipsnio taikymas	13
<i>Dėl trukdymo antstolio veiklai ir teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymo</i>	13
BK 281 straipsnio 3 dalies taikymas	16
<i>Dėl kazuso</i>	16
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas	17
BPK 3 straipsnio 1 dalies 6 punkto nuostatų taikymas	17
<i>Dėl draudimo bausti už tą pačią veiką du kartus</i>	17
BPK 3² straipsnio nuostatų taikymas	18
<i>Dėl teisėjo imuniteto</i>	18
BPK 167 straipsnio nuostatų taikymas	19
<i>Dėl BPK 167 straipsnio reikalavimų laikymosi keičiant nusikalstamos veikos kvalifikavimą</i>	19
III. CIVILINĖS BYLOS	20
Daiktinė teisė	20
<i>Dėl kompensacijos už asmenims priklausiusio žemės sklypo paėmimą visuomenės poreikiams dydžio padidinimo galimybės</i>	20
Sutarčių teisė	21
<i>Dėl valstybinės žemės nuomos be aukciono nutraukimo pagrindų</i>	21
Civilinė atsakomybė	22
<i>Dėl nekilnojamojo turto pardavėjo atsakomybės už daikto trūkumus</i>	22
<i>Dėl atsakomybės už nepilnamečio asmens iki keturiolikos metų padarytą žalą, kai jis buvo prižiūrimas mokymo įstaigos</i>	23
Nemokumo teisė	23
<i>Dėl leidimo antstoliui užbaigti pradėtas vykdymo veiksmų procedūras, kai skolininkui iškeliami fizinio asmens bankroto byla</i>	23
<i>Dėl kreditorių reikalavimų, kurie negali būti nurašyti baigus fizinio asmens bankroto procesą</i>	24
Darbo teisė	25
<i>Dėl darbo ginčo jurisdikcijos, kai darbuotojo (užsienio valstybės piliečio) iniciatyva darbo ginčas Lietuvoje išnagrinėtas ne teismo tvarka</i>	25
Civilinio proceso teisė	26
<i>Dėl užsienio administracinės institucijos sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos Respublikoje, kai procesiniai dokumentai buvo surašyti užsienio kalba</i>	26
<i>Dėl išlaidų, susijusių su bylos nagrinėjimu, atlyginimo</i>	27

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS

ANK 440 straipsnio 2 dalies taikymas

Dėl techninės apžiūros kontrolieriaus pareigų atliekant pakartotinę privalomąją techninę apžiūrą

Apžvelgiamoje administracinio nusižengimo byloje pareiškėjas buvo nubaustas pagal ANK 440 straipsnio 2 dalį už tai, kad, būdamas techninės apžiūros kontrolierius, atlikdamas pakartotinę privalomąją transporto priemonės techninę apžiūrą, nenustatė didelio jos trūkumo, jog transporto priemonė perdirbta nesilaikant Perdirbimo reikalavimų, ir neįrašė šio trūkumo į Centralizuotąją techninių apžiūrų bazę.

Prašymu atnaujinti administracinio nusižengimo bylą pareiškėjas prašė panaikinti Lietuvos transporto saugos administracijos nutarimą, apylinkės ir apygardos teismų nutartis ir administracinio nusižengimo teiseną nutraukti, nes padaryta veika neturi administracinio nusižengimo požymių.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija išaiškino, kad atlikdamas pakartotinę privalomąją techninę apžiūrą kontrolierius dar kartą motorinės transporto priemonės tapatumo netikrina, o apsiriboja tik patikrinimu, ar pašalinti ankstesnės privalomosios techninės apžiūros metu nustatyti trūkumai, ar neatsirado naujų trūkumų, ir duomenis apie patikrinimo rezultatus įrašo į Centralizuotąją techninių apžiūrų duomenų bazę.

Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad nors kaltinime teigiama apie didelio trūkumo, jog transporto priemonė perdirbta nesilaikant Perdirbimo reikalavimų, nenustatymą ir neįrašymą šio trūkumo į Centralizuotąją techninių apžiūrų bazę, iš administracinio nusižengimo bylos medžiagos matyti, kad realiai pareiškėjas patrauktas atsakomybėn dėl transporto priemonės tikrųjų požymių neatitikties transporto priemonės registracijos dokumentuose nurodytiems duomenims, t. y. dėl nepatikrinto transporto priemonės tapatumo. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad motorinės transporto priemonės tapatumas buvo patikrintas atliekant įprastą šios motorinės transporto priemonės techninę apžiūrą ir neatitikimų nebuvo nustatyta. Atliekant pakartotinę transporto priemonės techninę apžiūrą, pareiškėjas neturėjo teisės aktais, reguliuojančiais pakartotinės techninės apžiūros atlikimo tvarką, nustatytos konkrečios pareigos patikrinti transporto priemonės registracijos duomenų, todėl tokio elgesio nebuvo pagrindo iš jo reikalauti. Dėl to teisėjų kolegija nusprendė, kad tokia pareiškėjo veika neatitiko objektyviųjų ANK 440 straipsnio 2 dalyje aprašyto administracinio nusižengimo sudėties požymių.

Kartu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad ANK 440 straipsnio 2 dalyje nurodytas administracinis nusižengimas gali būti padarytas tik veikiant tyčia, t. y. kaltininkui suvokiant, kad keliamas pavojus automobilių kelių eismo saugumui nenustatant didelių motorinės transporto priemonės ar jos priekabos trūkumų bei neįrašant šių duomenų į Centralizuotąją techninių apžiūrų duomenų bazę, ir norint taip veikti. Teisėjų kolegija nurodė, kad pareiškėjas, būdamas techninės apžiūros kontrolierius ir turėdamas patirties atliekant motorinių transporto priemonių technines apžiūras, pagal motorinės transporto priemonės konstrukciją, mazgų išvaizdą ir kitas aplinkybes turėjo pagrindą manyti, kad motorinė transporto priemonė yra neperdirbta, dėl to nėra ir nebuvo pagrindo teigti, kad jis veikė tyčia, t. y. kad jo veika atitiko subjektyvius ANK 440 straipsnio 2 dalyje nurodyto administracinio nusižengimo požymius.

Taigi teisėjų kolegija padarė išvadą, kad pareiškėjas administracinėn atsakomybėn pagal ANK 440 straipsnio 2 dalį patrauktas padarius esminį materialiosios teisės pažeidimą, t. y. pritaikius ANK materialiosios teisės normą nesant tam teisinio pagrindo. Dėl to teisėjų kolegija panaikino Lietuvos transporto saugos administracijos nutarimą, apylinkės ir apygardos teismų nutartis ir administracinio nusižengimo teiseną pareiškėjui nutraukė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 22 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-90-697/2022

ANK 575 straipsnio, 577 straipsnio 5 dalies taikymas

Dėl asmens, kuriam priklauso visas konfiskuotinas turtas ar jo dalis, įtraukimo į procesą

Administracinė atsakomybė patraukto asmens atstovas ir neįtraukto į administracinio nusižengimo teiseną asmens atstovė prašymuose atnaujinti administracinio nusižengimo bylą teigė, kad apygardos teismas padarė esminį proceso teisės pažeidimą, nes neįtraukė į procesą asmens, kuriam nuosavybės teise priklausė dalis iš administracinė atsakomybė patraukto asmens konfiskuotų šunų, nepranešė jam apie bylos nagrinėjimo laiką ir vietą ir administracinio nusižengimo bylą išnagrinėjo bei administracinio poveikio priemonę – šunų konfiskavimą paskyrė neįtrauktam į administracinio nusižengimo teiseną asmeniui nedalyvaujant.

Pripažindama iš dalies pagrįstais pareiškėjų argumentus, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija pažymėjo, kad, esant duomenų, patvirtinančių, jog konfiskuotino turto požymius atitinkantis turtas nuosavybės teise priklauso ne administracinė atsakomybė traukiamam, o kitam asmeniui, ir kai byla išnagrinėjama nepranešus šiam apie teismo posėdžio laiką ir vietą, konstatuojama, kad nebuvo užtikrintas teisingas teismo procesas bei efektyvi savininko teisių gynyba. Pripažinus tokį pažeidimą esminiu proceso teisės pažeidimu, jo sukeltos teisinės pasekmės paprastai taisomos iš naujo nagrinėjant administracinio nusižengimo bylą apeliacine tvarka.

Teisėjų kolegija nurodė, kad šioje byloje nustatyta, jog atliktų neplaninių administracinė atsakomybė patraukto asmens vykdomos gyvūnų augintinių (šunų) veisimo veiklos patikrinimų metu buvo rasti ir paimti keturiasdešimt trys šunys, iš kurių trys buvo registruoti neįtraukto į administracinio nusižengimo teiseną asmens vardu. Teisėjų kolegijos nuomone, nustatė, kad dalis šunų nuosavybės teise priklausė ne administracinė atsakomybė patrauktam asmeniui, o neįtrauktam į administracinio nusižengimo teiseną asmeniui, teismai privalėjo spręsti klausimą dėl šio asmens įtraukimo į procesą, suteikdami galimybę ginti savo turtines teises kaip asmeniui, kurio teises ar teisėtus interesus gali apriboti teismų sprendimai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pripažino, kad neįtrauktas į administracinio nusižengimo teiseną asmuo šioje administracinio nusižengimo byloje išties nebuvo atskirai pripažintas asmeniui, kurio teises ar teisėtus interesus gali apriboti (pažeisti) sprendimas konfiskuoti pas administracinė atsakomybė patrauktą asmenį rastą jo turtą (šunis), ir jam apie šios bylos nagrinėjimą apygardos teisme pagal institucijos atstovės apeliacinį skundą nebuvo pranešta, tačiau teisėjų kolegija to nepripažino esminiu proceso teisės pažeidimu, kadangi neįtrauktas į administracinio nusižengimo teiseną asmuo turėjo galimybę ir naudojosi teisinėmis priemonėmis ginti savo teisę į nuosavybę, t. y. teikė prašymus institucijai ir teismui tiek grąžinti jam nuosavybės teise priklausančius šunis, tiek ir įtraukti jį į administracinio nusižengimo bylą kaip suinteresuotą asmenį. Nors minėtas asmuo abiejų teismų į bylą atskiru sprendimu įtrauktas nebuvo, tačiau jis apylinkės teisme bylos nagrinėjime dalyvavo kaip liudytojas ir teikė duomenis tiek apie šunų jam priklausomybę, tiek ir apie kitas bylai reikšmingas aplinkybes. Taigi abiejų instancijų teismams neįtraukto į administracinio nusižengimo teiseną asmens suinteresuotumas atgauti pas administracinė atsakomybė patrauktą asmenį laikytus ir iš jo paimtus šunis buvo žinomas. Teisėjų kolegija nurodė, kad apylinkės teismas nusprendė administracinė atsakomybė patrauktam asmeniui netaikyti turto (šunų) konfiskavimo, dėl to neįtraukto į administracinio nusižengimo teiseną asmens prašymo grąžinti jam priklausančius šunis priimtoje nutartyje detaliau nesvarstė. O apygardos teismui pakartotinai sprendžiant administracinio poveikio priemonės taikymo klausimą, neįtraukto į administracinio nusižengimo teiseną asmens turto (šunų) konfiskavimo klausimas buvo aptartas ir padaryta išvada, kad aplinkybė, jog dalis iš administracinė atsakomybė patraukto asmens paimtų šunų yra registruota neįtraukto į administracinio nusižengimo teiseną asmens vardu, nesudaro pagrindo netaikyti jų konfiskavimo. Taigi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad šis apygardos teismo sprendimas yra pagrįstas ir motyvuotas, priimtas įvertinus visus byloje esančius duomenis, taip pat ir neįtraukto į administracinio nusižengimo teiseną asmens poziciją.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija nusprendė, kad nėra pagrindo daryti išvadą, jog šiuo atveju administracinio nusižengimo byloje vykusio proceso metu nebuvo užtikrinta neįtraukto į administracinio nusižengimo teiseną asmens, kaip dalies konfiskuotino turto savininko,

teisių gynība, nevyko teisingas teismo procesas ir taip buvo padarytas esminis proceso teisės pažeidimas, kuris galėjo turėti įtakos neteisėtam apygardos teismo nutarimui priimti. Dėl to teisėjų kolegija paliko apygardos teismo nutarimą nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 14 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. e2AT-87-976/2022

II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 3 straipsnio 1 dalies ir 95 straipsnio taikymas

Dėl nusikalstamų veikų padarymo laiko ir apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties

Šioje baudžiamojoje byloje buvo sprendžiami nusikalstamų veikų padarymo laiko ir apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties termino pradžios momento nustatymo klausimai. Nors ir pirmosios, ir apeliacinės instancijos teismai idealiaja sutaptimi padarytų nusikalstamų veikų padarymo laiką siejo su asmenims inkriminuotų veiksmų atlikimo laiku, tačiau nustatė skirtingą nusikalstamų veikų padarymo laiką ir atitinkamai skirtingai sprendė apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties termino pradžios klausimą: pirmosios instancijos teismas nusikalstamų veikų padarymo laiku pripažino laikotarpį, ne vėlesnį kaip 2010 m. rugpjūčio 12 d., ir atitinkamai vadovavosi BK 95 straipsnio 2010 m. birželio 15 d. redakcija, įsigaliojusia 2010 m. birželio 29 d. ir nustačiusia ilgesnius apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminus, o apeliacinės instancijos teismas nusikalstamų veikų padarymo laiku pripažino laikotarpį iki 2010 m. birželio 29 d. ir atitinkamai vadovavosi BK 95 straipsnio 2003 m. balandžio 10 d. redakcija, įsigaliojusia nuo 2003 m. gegužės 1 d. ir nustačiusia trumpesnius apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminus.

Kasacinis teismas nurodė, kad apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas skaičiuojamas nuo nusikalstamos veikos padarymo iki nuosprendžio priėmimo dienos (BK 95 straipsnio 2 dalis).

Pagal BK 3 straipsnio 1 dalį nusikalstamos veikos padarymo laikas yra veikimo (neveikimo) laikas arba baudžiamojo įstatymo nustatytų padarinių atsiradimo laikas, jeigu asmuo norėjo, kad padariniai atsirastų kitu laiku. Kasacinis teismas pažymėjo, kad kasacinio teismo praktikoje nurodyta, jog tais atvejais, kai nusikalstama veika yra trunkamojo arba tęstinio pobūdžio ir nėra pagrindo nustatyti jos laiko pagal padarinių kilimą, pripažįstama, kad tokios veikos laikas yra visas laikas, per kurį ji buvo daroma. Juridiškai svarbus laikas, nuo kurio pradedama skaičiuoti apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis, yra tokios nusikalstamos veikos nutraukimo laikas (trunkamosios veikos atveju) arba paskutinio nusikalstamo veiksmo laikas (tęstinės veikos atveju) (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-267/2011). Šis išaiškinimas vienodai aktualus nustatant tiek formaliosiose, tiek materialiosiose sudėtyse apibrėžtų nusikalstamų veikų laiką (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-94-788/2021).

Kasacinis teismas pažymėjo, kad teismai, siekdami tinkamai nustatyti nusikalstamos veikos padarymo laiką, visų pirma turi nuspręsti, kuri BK 3 straipsnio 1 dalyje apibrėžta šio laiko nustatymo taisyklė yra taikoma konkrečiu atveju. Kiekvienu atveju, konstatuojant nusikalstamos veikos padarymo laiką, reikia nustatyti, kad buvo realizuoti visi būtinieji konkrečios nusikalstamos veikos sudėties požymiai. Jei iš nusikalstamos veikos padarymo mechanizmo matyti, kad asmuo (asmenys) norėjo (numatė ar siekė), kad baudžiamojo įstatymo nurodyti padariniai atsirastų kitu laiku (vėliau, nei padaryta veika), jos padarymo laiku laikytinas padarinių atsiradimo laikas. Kartu teisėjų kolegija nurodė, kad teismas, nustatydamas nusikalstamų veikų padarymo laiką, ypač tada, kai kaltinimuose, aprašant tęsines nusikalstamas veikas, yra nurodomi keli skirtingi atskirų kaltinamųjų, veikusių bendrai, atliktų veiksmų laikai, taip pat nurodomas nusikalstamų veikų padarinių atsiradimo laikas (laikai), nesutampantis su veikos padarymo laiku, o nuo nusikalstamų veikų padarymo laiko nustatymo iš esmės priklauso taikytino baudžiamojo įstatymo redakcija (šiuo atveju BK 95 straipsnio

redakcija), turi aiškiai nurodyti, kaip pagal BK 3 straipsnio 1 dalį buvo nustatytas nusikalstamų veikų padarymo laikas. Šis reikalavimas sietinas su reikalavimu aiškiai nurodyti, kokias faktines bylos aplinkybes teismas nustatė ir kokią teisinę reikšmę turi tos aplinkybės.

Kadangi nuo 2010 m. birželio 29 d. įsigaliojo BK 95 straipsnio pakeitimai, kuriais buvo nustatyti ilgesni apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai, kasacinio teismo nuomone, apžvelgiamoje byloje, sprendžiant, kuri BK 95 straipsnio redakcija taikytina, buvo būtina tiksliai nustatyti nusikalstamos veikos padarymo laiką. Apeliacinės instancijos teismas, nusprendęs, kad šioje byloje nėra galimybės nustatyti konkretaus nusikalstamų veikų padarymo laiko, vertino abejones nusikalstamų veikų padarymu kaltinamų asmenų naudai ir konstatavo, jog šiuo atveju taikytina iki 2010 m. birželio 29 d. galiojusi BK 95 straipsnio redakcija, ir baudžiamąją bylą visiems pagrįstai kaltintiems asmenims nutraukė dėl suėjusios apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties.

Kasacinio teismo vertinimu, iš apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio neaišku, kuria nusikalstamos veikos padarymo laiko nustatymo taisykle ir kokiais motyvais teismas rėmėsi, sprenddamas dėl nusikalstamų veikų, nurodytų BK 182 straipsnio 2 dalyje, 228 straipsnio 1 dalyje, 300 straipsnio 3 dalyje, kurios buvo inkriminuotos kaip padarytos idealiąja sutaptimi, padarymo laiko. Apeliacinės instancijos teismas taip pat nemotyvavo, kodėl vertino tik vieną iš kelių asmenims, kuriems byla nutraukta, kurie pagal kaltinimus veikė bendrai, inkriminuotų, skirtingomis datomis atliktų veiksmų laikų ir būtent su šia data siejo apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties termino skaičiavimą. Kasacinis teismas nurodė, kad teismai ir proceso dalyviai nusikalstamos veikos padarymo laiku laikė faktiškai skirtingas datas (apeliacinės instancijos teismas – laikotarpiu iki 2010 m. birželio 29 d.; pirmosios instancijos teismas – ne vėliau kaip 2010 m. rugpjūčio 12 d.; prokurorė kasaciniame skunde nurodė, kad veikos padarytos 2010 m. rugpjūčio 17 d., o asmenys, kuriems byla nutraukta, ir jų gynėja teigė, kad veikos padarytos 2009 m. spalio 2 d.). Byloje taip pat buvo keliamas klausimas ir dėl BK 3 straipsnyje nustatytos taisyklės, pagal kurią turi būti nustatomas nusikalstamų veikų padarymo laikas: teismai nusikalstamų veikų padarymo laiką siejo su inkriminuotų asmenims veiksmų atlikimo laiku, o proceso šalys – su svetimos turtinės teisės įgijimu. Teisėjų kolegija nustatė, kad pareikštuose kaltinimuose ir teismų sprendimuose, aprašant asmenims, kuriems byla nutraukta, inkriminuotus veiksmus ir tų veiksmų nulemtus institucijų sprendimus, kuriais asmuo, dėl ligos negalintis suvokti savo atliekamų veiksmų esmės, neteisėtai įgijo teisę atkurti nuosavybės teises į buvusio savininko žemės sklypą, buvo aptariamoms visoms pirmiau nurodytoms keturios datos.

Taigi kasacinis teismas padarė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas iš esmės pažeidė BPK 20 straipsnio 5 dalies ir 331 straipsnio 3 dalies reikalavimus, nes nesiėmė pakankamų priemonių nusikalstamų veikų padarymo laikui tinkamai nustatyti, nutraukdamas bylą dėl apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties bylos duomenimis nepagrindė išvadų dėl tinkamam BK 95 straipsnio taikymui reikšmingų faktinių aplinkybių.

Teisėjų kolegija išvadą dėl pirmiau nurodytų esminių baudžiamojo proceso pažeidimų grindė tuo, kad, viena vertus, apeliacinės instancijos teismas taikė iki 2010 m. birželio 29 d. galiojusią BK 95 straipsnio redakciją, neįvertinęs visų bylos duomenų, reikšmingų nustatant, kada buvo atlikti paskutiniai asmenų, kuriems byla nutraukta, veikusių bendrai, veiksmai, t. y. buvo apsiribota laikotarpiu iki 2010 m. rugpjūčio 12 d. vertinimu ir visiškai nevertinti kiti atlikti po šios datos veiksmai, aprašyti kaltinimuose ir nustatyti pirmosios instancijos teismo nuosprendyje. Kita vertus, kasacinis teismas pažymėjo, kad veiksmų atlikimo laikas šiuo atveju nesutapo ir negalėjo sutapti su turtinės teisės įgijimo laiku. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad asmenys, kuriems byla nutraukta, pagrįstai buvo kaltinami tuo, kad veikė bendrai, siekdami bendro savo norimo rezultato – asmens (kuris dėl ligos negalėjo suvokti savo atliekamų veiksmų esmės ir kurio turtine teise atkurti nuosavybės teises į 80 ha žemės pagal 2010 m. rugpjūčio 17 d. išvadą, pagal įgaliojimą ir testamentą buvo įgaliotas disponuoti vienas iš asmenų, kuriems byla nutraukta) vardu įgyti svetimą turtinę teisę į didelės vertės svetimą – Lietuvos Respublikos valstybei priklausantį turtą – 59,49 ha valstybės išperkamos žemės, 10,88 ha miško ir 9,63 ha vandens telkinio. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad apeliacinės instancijos teismas nevertino byloje nustatytos aplinkybės, kad asmens teisė į nuosavybės teisių atkūrimą gali būti įgyjama tik kompetentingos institucijos sprendimu, o asmenys,

kuriems byla nutraukta, neturėjo kompetencijos tokius sprendimus priimti, bet jie galėjo kitais jiems inkriminuotais veiksmais siekti tokios turtinės teisės įgijimo, numatydami, kad turtinė teisė, pabaigus norminiuose aktuose nustatytas procedūras, bus įgyta vėliau. Skundžiamame apeliacinės instancijos teismo nuosprendyje teismas argumentavo, kad nusikalstamos veikos padarymo laiku nepripažįsta nuteistųjų ir jų gynėjų nurodomos turtinės teisės įgijimo datos, kuri, kaip nusprendė teismas, neteisingai nurodyta suklastotame dokumente (2009 m. spalio 2 d. pažymoje), tačiau neargumentavo, kodėl nusikalstamos veikos padarymo laiką nustato pagal asmenų veikimo laiką, o ne pagal baudžiamojo įstatymo nurodytų padarinių, šiuo atveju – svetimos turtinės teisės įgijimo, atsiradimo laiką (BK 3 straipsnio 1 dalis).

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad nepagrįstas visų bylos duomenų vertinimu nusikalstamos veikos laiko nustatymas lėmė tai, jog apeliacinės instancijos teismas neišnagrinėjo apeliacinių skundų argumentų, taip pažeisdamas BPK 320 straipsnio 3 dalies reikalavimus. Apeliacinės instancijos teisme buvo nagrinėjama pagal prokurorės skundą, kuriuo buvo ginčijamas laisvės atėmimo bausmės atidėjimo taikymas, taip pat pagal nuteistųjų skundus, kuriuose, be kitų, buvo teikiami tokie alternatyvūs prašymai – priimti išteisinamuosius nuosprendžius (ginčijant tiek objektyvius, tiek subjektyvius nuteistiesiems inkriminuotų veikų požymius) arba nutraukti bylą dėl senaties. Bylos nagrinėjimo metu apeliacinės instancijos teismui konstatavus, kad vadovaujamas principu, jog visos abejonės dėl veikos padarymo laiko turi būti aiškinamos kaltinamųjų naudai, baudžiamoji byla nuteistiesiems buvo nutraukta, suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui. Teisėjų kolegijos nuomone, visi apeliaciniai skundai iš esmės gali būti išnagrinėti ištaisius pirmiau nurodytus esminius baudžiamojo proceso pažeidimus. Dėl to kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nuosprendį panaikino ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-259-976/2022

BK 182 straipsnio 1 dalies, 228 straipsnio 2 dalies, 300 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl neteisėtų nurodymų davimo

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje prokuroras kasaciniu skundu ginčijo apeliacinės instancijos teismo sprendimą išteisinti asmenį dėl kaltinimų pagal BK 182 straipsnio 1 dalį, 228 straipsnio 1 dalį, 300 straipsnio 1 dalį kaip nepadarusį veikų, turinčių nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių.

Netinkamą BK 182 straipsnio 1 dalies nuostatų taikymą prokuroras grindė tuo, kad apeliacinės instancijos teismas, jo vertinimu, nepagrįstai konstatavo, jog išteisintojo veikoje nebuvo šios nusikalstamos veikos subjektyviosios pusės požymių. Prokuroro nuomone, išteisintasis, eidamas seniūnijos seniūno pareigas ir nepranešdamas apie jam pavaldaus darbininko neužimtumą seniūnijoje, sąmoningai suklaidino savivaldybę, ir ši išmokėjo darbininkui atlyginimą už faktiškai seniūnijoje nedirbtą laikotarpį. Anot prokuroro, nesutiktina, kad žala, kurią dėl išteisintojo veiksmų patyrė savivaldybė, pasireiškė negautų darbų pavidalu, o ne atlyginimo išmokėjimu jam pavaldžiam darbininkui. Taigi išteisintasis veikė tiesiogine tyčia, t. y. suvokė, kad dėl jo neteisėtų veiksmų savivaldybės administracija bus suklaidinta ir dėl apgaulės neteks turto, o ši turtą gaus jam pavaldus darbininkas, ir tokių pasekmių siekė.

Teisėjų kolegija nustatė, kad išteisintasis, eidamas seniūnijos seniūno pareigas, seniūnijoje sezoniniu darbininku įdarbintam ir jam kaip seniūnui pavaldžiam darbininkui davė neteisėtus nurodymus, nurodydamas šiam asmeniui darbus atlikti ne seniūnijoje, o išteisintojo sodyboje. Savivaldybės administracijai pateikti laiko apskaitos žiniaraščiai neatitiko tikrovės. Atitinkamai pagal terminuotą darbo sutartį pirmiau nurodytam darbininkui buvo išmokėtas darbo užmokestis. Kasacinis teismas padarė išvadą, kad išteisintojo veika, šiam turint pareigą tinkamai organizuoti seniūnijos darbą, taigi ir pranešti apie tik jam žinomas aplinkybes, susijusias su faktiniu darbininko darbo laiku seniūnijoje, ir jas nuslepiant, savo pobūdžiu atitiktų pasyviosios apgaulės sampratą. Kartu teisėjų kolegija pažymėjo, kad, sprendžiant veikos kvalifikavimo kaip sukčiavimo klausimą, būtina

atsižvelgti į apgaulės, t. y. turto užvaldymo būdo, esmę, atskleidžiančią sukčiavimo specifiką. Kasacinis teismas konstatavo, kad šioje byloje apeliacinės instancijos teismas tiksliai nustatė išteisintojo veikos tikslą, t. y. kad jis, pasinaudodamas seniūnijos darbininko darbu, siekė naudoti sau gaudamas nemokamą statybos darbų paslaugą, bet ne nepagrįsto atlyginimo išmokėjimo šiam darbininkui. Susiklosčiusioje situacijoje reikšmingos informacijos nutylėjimas ir tinkamas savo, kaip seniūnijos seniūno, pareigų neįgyvendinimas tikslingai buvo nukreipti išimtinai naudai sau gauti, o ne kito asmens naudai svetimam turtui įgyti. Teisėjų kolegijos nuomone, šio tikslo tinkamas nustatymas bei įvertinimas pagrįstai leido apeliacinės instancijos teismui spręsti apie sukčiavimo sudėties subjektyviosios pusės – tiesioginės tyčios išteisintojo veikoje nebuvimą. Taigi teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas teisės taikymo klaidų, nenustatęs išteisintojo veikoje BK 182 straipsnio 1 dalyje įtvirtintų nusikalstamos veikos požymių, nepadarė.

Kasaciniu skundu prokuroras taip pat nesutiko su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad išteisintojo neveikimas, nepranešant savivaldybės administracijai apie darbininko nedirbtą laiką seniūnijoje, neįgyvendino dokumentų klastojimo (BK 300 straipsnio 1 dalies) sudėties, kadangi, prokuroro nuomone, teismas nepagrįstai kaip aktyvių veiksmų neįvertino darbo laiko apskaitos žiniaraščių panaudojimo.

Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad šiuo atveju savivaldybės administracijos darbuotojų darbo laiko apskaitą automatiškai formavo programa. Byloje nustatyta, kad visų administracijos darbuotojų darbo laiko apskaitos žiniaraščiai buvo užrašomi ir spausdinami paskutinę mėnesio dieną ir juos turėjo pasirašyti savivaldybės administracijos direktorius. Darbo laiko apskaitos žiniaraščio originalas su administracijos direktoriaus parašu buvo tik vienas, ir jis buvo perduodamas Buhalterinės apskaitos skyriui atlyginimams skaičiuoti. Programoje užrašintų žiniaraščių negalima buvo keisti ar taisyti. Jei darbuotojas neatvykdavo į darbą be pateisinamų priežasčių, tiesioginis vadovas, t. y. seniūnijos seniūnas, privalėjo rašyti tarnybinį pranešimą administracijos direktoriui ir informuoti Juridinį ir personalo administravimo skyrių. Kasacinis teismas nustatė, kad išteisintasis neatliko savarankiškų veiksmų, kuriais darbininko darbo laiko apskaitos žiniaraščiuose būtų užfiksuota netikra informacija, kadangi tai automatiškai atlikdavo programa. Išteisintasis minėto žiniaraščio netvirtino ir pats nepateikė Buhalterinės apskaitos skyriui – po automatinio suformavimo dokumentas pagal bendrą procedūrą kartu su kitais apskaitos žiniaraščiais buvo nešamas administracijos direktoriui ir vėliau – Buhalterinės apskaitos skyriui. Nei pirmosios, nei apeliacinės instancijos teismas nenustatė, kad išteisintasis būtų nurodęs darbo laiko apskaitos žiniaraštį pateikti buhalterinei apskaitai, taigi būtų veikęs per nusikalstamų veiksmų pobūdžio nesuvokiančius asmenis. Taigi teisėjų kolegija nusprendė, kad išteisintasis nerealizavo nė vieno BK 300 straipsnio 1 dalies dispozicijoje nustatyto alternatyvaus objektyviosios pusės požymio. Kartu kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad pagal baudžiamojoje byloje suformuotą kaltinimą išteisintojo veika buvo apibrėžiama kaip informacijos apie darbininko realiai dirbtą laiką neperdavimas savivaldybės administracijos Juridiniam ir personalo administravimo skyriui, nors tai turėjo būti padaryta. Teisėjų kolegijos nuomone, tokį išteisintojo neveikimą apėmė jam inkriminuoto piktnaudžiavimo (BK 228 straipsnio 2 dalis) sudėtis ir papildomai pagal BK 300 straipsnio 1 dalį jo nereikėjo kvalifikuoti. Kasacinis teismas pažymėjo, kad dokumento suklastojimui pagrįsti nepakanka nustatyti neteisingų duomenų įrašymo į dokumentą fakto – būtina atskleisti kaltės turinį, nustatant kaltininko psichinį santykį tiek su pavojinga veika, tiek su pavojingais padariniais, nustatyti, kokie buvo kaltininko tikslai ir motyvai, kurie nėra privalomi BK 300 straipsnio 1 dalyje nurodyto nusikaltimo sudėties požymiai, tačiau jie gali būti svarbūs sprendžiant apie asmens kaltę. Teisėjų kolegijos nuomone, kaip ir kaltinimo sukčiavimu atveju, pagrindinis išteisintojo tikslas, pasireiškęs aptartu neveikimu, buvo iš esmės nulemtas priešingai tarnybos interesams tarnybinės padėties išnaudojimu, nesant tiesioginės tyčios su kilusiais padariniais (neteisingų duomenų darbininko darbo apskaitos žiniaraščiuose užfiksavimu ir panaudojimu). Taigi kasacinis teismas nusprendė, kad išteisintojo veikoje pagrįstai nebuvo nustatyti tiek objektyvieji, tiek subjektyvieji BK 300 straipsnio 1 dalies sudėties požymiai, dėl to teisėjų kolegija padarė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas baudžiamąjį įstatymą dėl šios dalies taikė tinkamai.

Kasaciniu skundu nesutinkant su asmens išteisinimu dėl kaltinimo pagal BK 228 straipsnį buvo ginčijamas apeliacinės instancijos teismo pateiktas didelės žalos požymio vertinimas. Kartu kasaciniame skunde buvo nurodyta, kad nors asmuo byloje buvo kaltintas ir pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu nuteistas pagal BK 228 straipsnio 2 dalį, apeliacinės instancijos teismo nuosprendžiu jis buvo išteisintas dėl kaltinimo pagal BK 228 straipsnio 1 dalį, t. y. dėl nusikalstamos veikos, kurios padarymu nebuvo kaltintas ir nuteistas.

Kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas iš esmės nevertino išteisintojo piktnaudžiavimo turinio, trukmės ir tokiais veiksmais padarytos turtinės žalos santykio su neturtine žala. Skundžiamame nuosprendyje, sprendžiant didelės žalos klausimą, visiškai liko atsiribota nuo faktinių aplinkybių, kurios buvo nurodytos ir nustatytos išteisintajam inkriminuojant nusikalstamas veikas pagal BK 182 straipsnio 1 dalį, 300 straipsnio 1 dalį (informacijos apie tai, kad darbininkas sezoninių darbų seniūnijoje neatliko, nusišėpimas, pareigų organizuojant seniūnijos darbą tinkamas neatlikimas, darbo laiko apskaitos žiniaraščiuose tikrovės neatitinkančios informacijos užfiksavimas išteisintajam nepateikiant atitinkamos informacijos). Teisėjų kolegijos nuomone, didelės žalos požymis buvo nepagrįstai susietas su viešojoje erdvėje buvusių komentarų skaičiumi, jų turiniu. Kartu kasacinis teismas nurodė, kad apeliacinės instancijos teismo nuosprendyje buvo padarytos ir neištaisytos baudžiamojo įstatymo taikymo klaidos, kaip antai pasisakoma dėl BK 228 straipsnio 1 dalies nusikalstamos veikos nebuvimo, išteisinimo pagal šio straipsnio 1 dalį, nors byloje asmuo pirmosios instancijos teismo buvo nuteistas pagal BK 228 straipsnio 2 dalį. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad, iš naujo nagrinėdamas bylą pagal prokuroro apeliacinį skundą dėl BK 228 straipsnio 2 dalies taikymo, apeliacinės instancijos teismas turi ne tik išsamiai įvertinti didelės žalos požymio buvimą (nebuvimą), bet ir, esant pagrindui, patikrinti kaltinime inkriminuotas faktines aplinkybes, pašalinti galimus netikslumus. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, kasacinis teismas padarė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas išteisintojo piktnaudžiavimo aplinkybes, nesilaikė išsamaus bylos aplinkybių ištyrimo principo, priimtame nuosprendyje neišdėstė motyvuotų išvadų dėl dalies esminių bylos aplinkybių, padarė prieštaringas išvadas ir taip pažeidė BPK 20 straipsnio 5 dalyje, 331 straipsnio 2 dalyje nustatytus reikalavimus.

Taigi kasacinio teismo teisėjų kolegija panaikino apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalį, kuria asmuo išteisintas pagal BK 228 straipsnio 1 dalį ir paliktas nenagrinėtas savivaldybės administracijos civilinis ieškinys, ir perdavė šią bylos dalį iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka. Kitą apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalį kasacinis teismas paliko galioti be pakeitimų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-251-594/2022

BK 196 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl neteisėtumo požymio

Šioje baudžiamojoje byloje nuteistasis ir jo gynėjai kasaciniais skundais nesutiko su jo nuteisimu pagal BK 196 straipsnio 1 dalį ir prašė panaikinti skundžiamus teismų sprendimus ir baudžiamąją bylą nuteistajam nutraukti, nes nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių.

Kasacinis teismas konstatavo, kad nagrinėjant bylą pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose BK 196 straipsnio 1 dalies nuostatos pagal byloje nustatytas faktines aplinkybes ir atsižvelgiant į aktualius pirmiau nurodyto BK straipsnio aiškinimo aspektus buvo atskleidžiamos ir taikomos netinkamai, nuteistojo veikoje nebuvo nustatyti visi objektyvieji ir subjektyvieji BK 196 straipsnio 1 dalies požymiai.

Teisėjų kolegija nurodė, kad baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą poveikį elektroniniams duomenims (jų sunaikinimą, pašalinimą ar pakeitimą, kitais būdais padarytą apribojimą naudotis tokiais duomenimis) pagal BK 196 straipsnį kyla tik tais atvejais, kai tokie veiksmai yra padaryti neteisėtai. Inkriminuojant BK 196 straipsnį būtina atskleisti ir pagrįsti poveikio neteisėtumo požymį pateiktame kaltinime aiškiai nurodant, kuo jis pasireiškė, kodėl asmens veiksmai laikytini neteisėtais, kokius teisės aktus pažeidė, kokių nustatytų draudimų nesilaikė. Neteisėtumas, jei jis siejamas su

asmens, neturinčio jokio teisinio pagrindo priėti prie elektroninių duomenų šaltinio (pavyzdžiui, duomenų talpyklos, serverio), veiksmais, gali pasireikšti pačiu veikimo būdo neteisėtumu (pavyzdžiui, neteisėtas prisijungimas prie elektroninių duomenų talpyklos, serverio turinio valdymo sistemos panaudojant programinę įrangą ir ten esančių duomenų tyčinis sunaikinimas, pakeitimas, pašalinimas). Teisėjų kolegija išaiškino, kad tais atvejais, kai kaltininkas, esant teisiniams santykiams (pavyzdžiui, darbiniais ar kitokiems sutartiniais santykiams), turi galimybę priėti prie duomenų šaltinio, jam suteiktos atitinkamos teisės disponuoti elektroniniais duomenimis (pavyzdžiui, juos iš dalies ar visiškai administruoti), jo tyčinio veikimo (poveikio) neteisėtumas turi būti nustatomas kaltinime aiškiai nurodant, kokius teisės aktus jis pažeidė, kokių draudimų, susitarimų, įgaliojimų tyčia nesilaikė.

Iš byloje pirmosios instancijos teismo nustatyto ir apeliacinės instancijos teismo patvirtinto kaltinimo kasacinis teismas nustatė, kad pagal BK 196 straipsnio 1 dalį nuteistojo, prisijungusio kaip koordinatorius Lietuvos sporto universiteto (toliau – LSU) e. mokymosi sistemoje prie savo dėstomo modulio, poveikio (elektroninių duomenų pašalinimo) neteisėtumas buvo grindžiamas tik tuo, kad nuteistasis ištrynė LSU nuosavybę – nematerialaus turto (autorių teisių saugomą) objektą, medžiagą LSU studentams pagal patvirtintą modulio aprašą su pateikta teorine medžiaga, seminarų užduotis, mokslinę literatūrą studentams mokyti, atsiskaitymų grafiką bei vertinimo metodiką. Apkaltinamajame nuosprendyje nuteistojo veiksmų neteisėtumas buvo grindžiamas tuo, kad jis, atlikdamas tokius veiksmus, nors ir administravo modulį, buvo medžiagos studentams pagal patvirtintą modulio aprašą kūrėju, tačiau nebuvo teisėtas elektroninių duomenų naudotojas – neturėjo teisėto duomenų savininko ar valdytojo leidimo pašalinti duomenis iš sistemos.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad šioje byloje nustatytas tyčinio poveikio elektroniniams duomenims neteisėtumas buvo grindžiamas iš esmės tuo, kad nuteistasis, suvokdamas, jog elektroniniai duomenys yra LSU nuosavybė, nesilaikydamas LSU vidaus teisės aktu, nustatančių teises į nuosavybę, tyčia sunaikino (ištrynė) jam svetimus duomenis. Teisėjų kolegija konstatavo, kad žemesniųjų instancijų teismai, taikydami baudžiamąją atsakomybę, netinkamai vertino patį elektroninių duomenų pobūdį, jų turinį ir nevertino konkrečių poveikio (ištrynimo) aplinkybių pavojingumo aspektu. Teismai neatsižvelgė į tai, kad ištrinti duomenys visų pirma buvo autorių teisių ginamas intelektinės nuosavybės objektas. Kasacinis teismas pabrėžė, kad toks šių duomenų pobūdis neišnyksta juos įkėlus į elektroninę erdvę. Be to, teismai neįvertino to, kad dėl tapačių nuteistojo veiksmų, pasireikusių darbdavio intelektinės nuosavybės objekto sunaikinimu, padarant žalą darbdaviui, ir padarytų po jo atleidimo iš LSU už šiurkštų darbo pareigų pažeidimą, yra kilęs darbo ginčas, sprendžiamas sustabdytoje civilinėje byloje teisme. Kasacinis teismas nurodė, kad šio ginčo sudėtinė dalis yra ginčas dėl sunaikinto darbo metu sukurto intelektualaus turto priklausomybės. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad elektroniniai duomenys nebuvo visiškai sunaikinti – nuteistasis medžiagą, buvusią modulyje, naudoja kitose institucijose.

Kasacinis teismas nurodė, kad baudžiamosios teisės principinės nuostatos reikalauja, jog griežčiausios iš visų atsakomybių, baudžiamosios atsakomybės, taikymo sąlygos būtų nustatytos aiškiai, ši atsakomybė būtų taikoma tik tuomet, kai traukiamo atsakomybėn asmens padaryta veika tiksliai atitinka BK nurodytus nusikalstamos veikos sudėties požymius. Juos aiškinant esant inkriminuotam tyčiniam nusikaltimui dėl elektroninių duomenų saugumo, šioje byloje nebuvo galima palikti nuošalyje viso kilusio teisinio ginčo tarp juridinio asmens ir jo buvusio darbuotojo, sukūrusio intelektinį produktą, įvertinimo. Neteisinga būtų taikyti BK 196 straipsnio 1 dalies nuostatas vien gramatiškai aiškinant šiame straipsnyje esančią teisės normą, tokiu būdu išskiriant iš visumos ir vertinant tik dalį bendrame teisiniame ginče nustatytų nuteistojo veiksmų. Teisėjų kolegija sutiko su kasacinių skundų argumentu, kad darbo ginčas, kurio metu įvyko elektroninės formos intelektinės nuosavybės objekto ištrynimas, yra privatinės teisės prigimties (pobūdžio). Atitinkamai šis teisinis ginčas turi būti sprendžiamas pirmiausia privatinės teisės gynimo priemonėmis – darbo ginčo procese ir (ar) reikalaujant žalos atlyginimo civilinio proceso tvarka, o ne pasitelkiant baudžiamąją justiciją.

Kasacinis teismas konstatavo, kad intelektinės nuosavybės objekto sunaikinimas negali būti kvalifikuojamas pagal BK 196 straipsnį vien tik dėl to, kad jis yra elektroninės formos. Vien tik elektroninė nusikalstamos veikos dalyko forma negali lemti atsakomybės už BK XXX skyriuje

nustatytas nusikalstamas veikas taikymo, nesiremiant ekvivalentaus elgesio fizinėje ir elektroninėje erdvėje vertinimo principu. Atsižvelgdama į tai, teisėjų kolegija pripažino, kad šios bylos kontekste BK 196 straipsnyje įtvirtinta norma yra bendroji BK XXIX skyriuje, kuriame nustatyta baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus intelektinei nuosavybei, įtvirtintų normų atžvilgiu. Tokiu atveju būtina įvertinti, ar BK XXIX skyrius nustato baudžiamąją atsakomybę už atitinkamus veiksmus su intelektinės nuosavybės objektais; tais atvejais, jei nenustato, – nuspręsti, ar tokie veiksmai pakankamai pavojingi ir patenka į baudžiamosios ar vis dėlto į civilinės teisės reguliavimo sritį. Šiame kontekste kasacinis teismas padarė išvadą, kad teismai, kvalifikuodami nuteistojo veiką pagal BK 196 straipsnio 1 dalį, šių klausimų nespėdė, nenurodė, kokios aplinkybės patvirtina, kad byloje nustatyti kaltinamojo veiksmai turi būti laikomi būtent nusikalstama veika, ir tinkamai nepagrindė jų pavojingumo.

Be to, teisėjų kolegija nustatė, kad šioje byloje pirmosios instancijos teismas apie nuteistojo kaltės turinį išvis nepasisakė, o apeliacinės instancijos teismas tik nurodė, kad jis veikė tiesiogine neapibrėžta tyčia, tačiau neišdėstė aiškiai atskleisto netiesioginės tyčios turinio, nustatyto kaltininko psichinio santykio su padaryta veika ir jos padariniais. Nuteistojo teismuose duotuose paaiškinimuose plačiai aiškinami jo poelgio motyvai, šio asmens subjektyvus daromų veiksmų teisėtumo suvokimas (nusprendęs išeiti iš darbo, trindamas duomenis mokymo erdvę atlaisvino naujam dėstytojui, įsitikinęs, kad dalis informacijos buvo paskelbta ne modulyje, o programos modulio apraše) ir tai, kad jis nesuvokė padarytos veikos pavojingumo, nes yra neatidžiai susipažinęs su pasirašytais LSU vidaus dokumentais, įsitikinęs, kad ištrinti duomenys nebuvo LSU nuosavybė, buvo atmesti tik iš esmės vardijant įrodymų šaltinius, liudijančius, kad iš modulio buvo ištrinta visa informacija ir kad nuteistasis, turėdamas ilgametę dėstytojo patirtį, buvo pasirašęs darbo sutartį su LSU ir supažindintas su kitais universiteto vidaus teisės aktais, reglamentuojančiais turtines teises į darbuotojų sukurtus autorių teisių objektus studijų srityje.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, kasacinis teismas panaikino žemesniųjų instancijų teismų sprendimus ir baudžiamąją bylą pagal BK 196 straipsnio 1 dalį nuteistajam nutraukė, kaip nepadariusiam veikos, turinčios nusikaltimo ar baudžiamąjo nusižengimo požymių.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-262-489/2022

BK 202 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl verslo tvarkai priešingos ūkinės veiklos gaminant ir realizuojant netikrus dokumentus

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje kasatorius pagal BK 202 straipsnio 1 dalį ir 300 straipsnio 1 dalį buvo nuteistas už tai, kad versliškai ėmėsi ūkinės veiklos neturėdamas leidimo veiklai, kuriai jis reikalingas, ir pagamino bei realizavo netikrus dokumentus. Kasaciniu skundu buvo prašoma panaikinti apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalį dėl jo nuteisimo pagal BK 202 straipsnio 1 dalį, 300 straipsnio 1 dalį ir bylą nutraukti, nes nebuvo padaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamąjo nusižengimo požymių.

Kasacinis teismas konstatavo, kad teismai, pripažinę kasatorių kaltu pagal BK 300 straipsnio 1 dalį dėl netikrų dokumentų pagaminimo ir realizavimo, tinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą. Kita vertus, teisėjų kolegija nustatė, kad kasatorius pagal BK 202 straipsnio 1 dalį buvo nepagrįstai nuteistas už versliškai vykdytą veiklą, kuri kaltinime ir teismo nuosprendyje buvo įvardyta kaip ūkinė veikla atliekant privalomąją transporto priemonių techninę apžiūrą, neturint tokiai veiklai leidimo. Ekonominis tokios veiklos pobūdis buvo nustatytas iš to, kad suinteresuoti asmenys, norėdami gauti transporto priemonių registracijos ir techninės patikros liudijimus, turėjo sumokėti narystės kasatoriaus vadovaujamoje asociacijoje ir liudijimų bei numerių išdavimo mokesčius. Teisėjų kolegijos vertinimu, kasatoriaus neteisėtai asociacijos vardu vykdyta veikla nepagrįstai teismų buvo pripažinta ūkine veikla, priešinga verslo tvarkai BK 202 straipsnio 1 dalies prasme. Tokią išvadą kasacinis teismas padarė dėl to, kad byloje nebuvo jokių duomenų, iš kurių būtų galima spręsti, jog transporto priemonių techninės apžiūros veikla būtų realiai vykdoma. Nenustatyta, kad kasatorius būtų turėjęs kokios nors techninės įrangos tokiai veiklai vykdyti ar specialiai tam tikslui skirtų

patalpų. Iš byloje esančių duomenų teisėjų kolegija nustatė, kad transporto priemonių techninės patikros liudijimai dažniausiai buvo surašomi pagal suinteresuotų asmenų atsiųstus techninius gamintojo sertifikatus, nuotraukas, pirkimo dokumentus ir pan. Kai kuriais atvejais kasatorius apžiūrėdavo transporto priemonę tiesiogiai, tačiau tai buvo daroma tik vizualiai, taigi tokia apžiūra neturėjo nieko bendro su realiu transporto priemonių techninės būklės ir tinkamumo dalyvauti eisme patikrinimu.

Be to, kasacinis teismas nurodė, kad suinteresuotiems asmenims, sumokėjusiems reikiamus mokesčius, buvo išduodami netikri transporto priemonių (priekabų) ir jų techninės patikros liudijimai. Jokių kitų kasatoriaus veiksmų, kuriuos būtų įmanoma pripažinti realiai vykdoma ūkine veikla, kaltinamajame akte ir teismų nuosprendžiuose nebuvo nurodyta. Už transporto priemonių (priekabų) ir jų techninės patikros liudijimų pagaminimą ir realizavimą kasatorius buvo nuteistas pagal BK 300 straipsnio 1 dalį. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla gali būti vadinama veikla, kuria įstatymo nustatytais sąlygomis turi teisę verstis fiziniai ar juridiniai asmenys. Tokios veiklos neteisėtumą ir priešingumą verslo tvarkai BK 202 straipsnio 1 dalies prasme lemia tai, kad ji vykdoma nesilaikant tokios veiklos legalumui keliamų reikalavimų. Nusikalstamų veikų, iš kurių gaunamos pajamos, darymas (pavyzdžiui, vagystės, sukčiavimai, prekyba žmonėmis, prekyba narkotikais ar cigaretėmis be nustatyto pavyzdžio banderolių ir pan.) teisiškai neatitinka nei ūkinės, nei kitokios rūšies ekonominės veiklos sąvokos. Be to, tokie veiksmai pirmiausia pažeidžia ne verslo tvarką, o kitus baudžiamųjų įstatymų saugomus teisinius gėrius. Kasacinis teismas pažymėjo, kad neteisėtos veiklos sąsajumas su baudžiamojo įstatymo saugoma vertybe, t. y. verslo tvarka, yra svarbus kriterijus kvalifikuojant tokią veiklą pagal BK 202 straipsnio 1 dalį. Teisėjų kolegija konstatavo, kad tokios veiklos požymių neatitiko šioje byloje nustatyti nusikalstami veiksmai gaminant ir realizuojant netikrus dokumentus.

Teisėjų kolegijos vertinimu, kasatoriaus veiksmai įsteigiant asociaciją ir jai vadovaujant bei jos vardu neregistruotinių transporto priemonių savininkams už pinigus išduodant netikrus tokių transporto priemonių ir jų techninės patikros liudijimus teoriškai galėjo būti kvalifikuojami pagal BK 203 straipsnio 2 dalį, kuri nustato baudžiamąją atsakomybę už juridinio asmens, naudojamo neteisėtai veiklai nuslėpti, įsteigimą ar vadovavimą jam. Būtent taip teisiškai įvertinta veika galėjo būti pripažinta priešinga BK XXXI skyriaus („Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“) saugomiems teisiniams gėriams. Tačiau tokių kaltinimų kasatoriui šioje byloje nebuvo pareikšta, taigi kasacinis teismas, neperžengdamas procesinių bylos nagrinėjimo ribų, neturėjo teisinio pagrindo spręsti kasatoriui inkriminuotos veikos perkvalifikavimo klausimą.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija konstatavo, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai, kvalifikavę kasatoriaus veiką pagal BK 202 straipsnio 1 dalį, netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą, ir teismų sprendimus pakeitė panaikindama jų dalis dėl kasatoriaus pripažinimo kaltu ir nuteisimo pagal BK 202 straipsnio 1 dalį ir šią bylos dalį nutraukdama, nes nebuvo padaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-263-788/2022

BK 2 straipsnio 6 dalies, 95 straipsnio, 231 straipsnio 1 dalies, 245 straipsnio taikymas

Dėl trukdymo antstolio veiklai ir teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymo

Šioje baudžiamojoje byloje nuteistoji ir jos gynėjas kasaciniuose skunduose teigė, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai netinkamai taikė ir aiškino baudžiamąjį įstatymą, dėl to nepagrįstai nuteistąją pripažino kalta pagal, be kita ko, BK 231 straipsnio 1 dalį, o baudžiamąją bylą pagal BK 245 straipsnį nutraukė suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui. Kasatoriai nurodė, kad baudžiamoji byla pagal BK 231 straipsnio 1 dalį turėjo būti nutraukta suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui, o baudžiamoji byla pagal BK 245 straipsnį papildomai nutraukta ir dėl *non bis in idem* (negalima dukart bausti už tą patį teisės pažeidimą) principo pažeidimo.

Kasacinis teismas nustatė, kad, Kėdainių rajono apylinkės teismui 2011 m. gruodžio 16 d. priėmus sprendimą dėl vaiko perdavimo motinai, ši sprendimo dalis turėjo būti įvykdyta ne vėliau kaip per 14 dienų nuo sprendimo priėmimo, tačiau nuteistoji teismo sprendimo ir iš jo kylančių įpareigojimų nevykdė. Nuteistoji, būdama vaiko laikinoji globėja, žinojo apie pirmiau nurodytą teismo sprendimą perduoti jos globotinę motinai, taip pat žinojo laikotarpį, per kurį ji tai turi padaryti, be to, kaip teisininkė žinojo ir tai, jog Lietuvos Respublikos teismų sprendimai yra privalomi vykdyti, tačiau sprendimo nevykdė ir globotinės jos motinai nei nustatytu terminu, nei po to gera valia neperdavė. Teismo sprendimo nuteistoji nevykdė net ir po to, kai ne kartą buvo atmesti jos prašymai ir skundai dėl sprendimo vykdymo sustabdymo. Teisėjų kolegija pažymėjo ir tai, kad Kėdainių rajono apylinkės teismo 2012 m. kovo 29 d. nutartimi, remiantis CPK 771 straipsniu, nuteistajai buvo paskirta 200 Lt (57,92 Eur) bauda už kiekvieną uždelstą įvykdyti teismo sprendimą dieną nuo 2011 m. gruodžio 31 d. iki teismo sprendimo įvykdymo, bet ir ši aplinkybė nepakeitė nuteistosios nepateisinamo požiūrio į privalomą teismo sprendimo vykdymą. Iš karto po Kėdainių rajono apylinkės teismo 2011 m. gruodžio 16 d. sprendimo priėmimo vaikas nebebuvo leidžiamas į mokyklą, nuteistosios iniciatyva su mokykla buvo sudaryta sutartis dėl savarankiško mokymosi. Nuteistoji ne tik nevykdė sprendimo dalies dėl vaiko perdavimo motinai, bet ir nedėjo pastangų užtikrinti sprendimo dalies dėl vaiko ir jos motinos bendravimo tinkamą vykdymą – neatveždavo vaiko į neutralioje aplinkoje organizuojamus susitikimus su motina, vėliau tokie susitikimai buvo vykdomi tik vaiko buvimo vietoje (dažniausiai senelių gyvenamojoje vietoje). Kasacinis teismas nusprendė, kad nuteistoji nebuvo suinteresuota bendradarbiauti vykdant teismo sprendimą, kad teismo sprendimas būtų įvykdytas sklandžiai, sukeliant kiek įmanoma mažesnę psichologinę poveikį vaikui, tačiau, priešingai, pasitelkusi visas įmanomas priemones, bandė kiek įmanoma sutrukdyti vaiko ir jo motinos bendravimui, tarpusavio ryšio atkūrimui ir sprendimo dalies dėl vaiko perdavimo jos motinai įvykdymui.

Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad, vykdant teismo sprendimą, nuteistoji du kartus buvo įpareigota geranoriškai atvežti vaiką į nustatytą neutralią vietą, kur vaikas būtų perduotas jo motinai, bet to nepadarė. Dėl fizinio pasipriešinimo nepavykus vaiko perduoti motinai jų tarpusavio susitikimo metu vaiko senelių namuose, buvo organizuota vaiko perdavimo jos motinai operacija, ji įvyko 2012 m. gegužės 17 d. Teismo sprendimas buvo įvykdytas tik pasitelkus gausias policijos pareigūnų pajėgas, priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo tarnybos pareigūnus, tik jėga patekus (laužiant duris ir išdaužus lango stiklą) į vaiko buvimo vietą, iš patalpos išvedus pašalinius asmenis, o galiausiai ir panaudojus fizinę prievartą prieš pačią nuteistąją (policijos pareigūnams laikant nuteistosios rankas ir neleidžiant trukdyti paimti vaiką).

Įvertinusi pirmiau išdėstytas aplinkybes, nuteistosios elgesį nebendradarbiaujant su teismo sprendimą vykdančia antstole, vaiko teisių apsaugos specialistėmis, ignoruojant civilines teises priemones, taip beveik pusę metų nevykdant teismo sprendimo, kuris turėjo būti įvykdytas per keturiolika dienų nuo jo priėmimo, teisėjų kolegija konstatavo, kad nuteistosios veika pagrįstai buvo pripažinta kaip užtraukianti baudžiamąją atsakomybę pagal BK 245 straipsnį.

Dėl kasatorių argumento, kad byloje buvo papildomas baudžiamosios bylos pagal BK 245 straipsnį nutraukimo pagrindas – *non bis in idem* principo pažeidimas, kasacinis teismas nustatė, jog, iš dalies patenkinus antstolės pareiškimą, Kėdainių rajono apylinkės teismo 2012 m. kovo 29 d. nutartimi skolininkei (nuteistajai) už Kėdainių rajono apylinkės teismo 2011 m. gruodžio 16 d. sprendimo dalies nevykdymą paskirta bauda – po 200 Lt (57,92 Eur) už kiekvieną uždelstą įvykdyti teismo sprendimo dieną nuo 2011 m. gruodžio 31 d. iki teismo sprendimo įvykdymo (2012 m. gegužės 17 d.) išieškotojos (vaiko motinos) naudai. Skolininkė per visą teismo sprendimo nevykdymo laikotarpį susidariusią sumą – 27 800 Lt (8051,44 Eur) yra sumokėjusi išieškotojai. Teisėjų kolegija sutiko su kasatoriais, kad skolininkei, nevykdžiusiai teismo sprendimo, CPK nustatyta tvarka buvo paskirta bauda už tuos pačius veiksmus, už kuriuos ji buvo traukiama baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 245 straipsnį, bet šiuo atveju buvo būtina įvertinti skolininkei taikytų poveikio priemonių pobūdį.

Kasacinis teismas išaiškino, kad BK 245 straipsniu siekiama užtikrinti, saugoti teisingumo sistemos normalų funkcionavimą, o CPK 771 straipsnio nustatyta tvarka vykdymo proceso metu

asmeniui taikomos procesinės poveikio priemonės už jo procesinių pareigų nevykdymą ar netinkamą vykdymą, taip siekiant pirmiausia užtikrinti privalomą teismo sprendimo vykdymą ir kompensuoti išieškotojui nuostolius dėl teismo sprendimo nevykdymo. Be to, pagal CPK 771 straipsnį bauda gali būti skirta ir pakartotinai. Taigi, bauda, kuri gali būti paskirta pagal CPK 771 straipsnį, pirmiausia vertinama kaip procesinė poveikio priemonė skolininkui, nevykdančiam teismo sprendimo, kartu užtikrinanti ir tam tikrą kompensaciją išieškotojui, bei negali būti prilyginama bausmei. Teisėjų kolegija pažymėjo ir tai, kad baudžiamasis ir civilinis procesai *non bis in idem* principo požiūriu nėra konkuruojantys, todėl CPK nustatytų procesinio poveikio priemonių taikymas už teismo sprendimo nevykdymą savaime nepaneigia galimybės taikyti BK 245 straipsnį. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas konstatavo, kad byloje nebuvo pagrindo CPK 771 straipsnio tvarka nuteistajai paskirtos baudos (nepaisant pakankamai didelio jos dydžio) prilyginti baudžiamojo ar administracinio pobūdžio atsakomybei, todėl šiuo atveju *non bis in idem* principas nebuvo pažeistas.

Pagal BK 231 straipsnio 1 dalį nuteistoji nuteista už tai, kad 2012 m. gegužės 17 d. trukdė antstolei vykdyti Kėdainių rajono apylinkės teismo 2011 m. gruodžio 16 d. priimto sprendimo dalį dėl vaiko perdavimo jos motinai. Teisėjų kolegija nurodė, kad nuteistoji suprato, jog antstolė atvyko vykdyti būtent Kėdainių rajono apylinkės teismo 2011 m. gruodžio 16 d. sprendimo dėl vaiko perdavimo jos motinai. Nustatyta, kad, antstolei pareikalavus atidaryti duris ir leisti įeiti į namo vidų, durys nebuvo atidarytos, priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo tarnybos pareigūnams išlaužus duris, buvo patekta į namo vidų, bet viduje esančios durys į kambarį buvo užremtos, antstolės reikalavimas atidaryti duris į kambarį taip pat nebuvo vykdomas, dėl to į namo vidų toliau bandyta patekti per namo vitrinines duris, kurios antstolės prašymu taip pat nebuvo atidarytos geranoriškai, ir tik priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo tarnybos pareigūnui per išdaužtą lango stiklą atidarius duris buvo patekta į namo vidų, galiausiai nuteistoji toliau ne tik nebendradarbiavo su antstole ir vaiko teisių apsaugos specialistėmis bei atsisakė paruošti vaiką jo perdavimui motinai, bet ir trukdė vaiko teisių apsaugos specialistėms bendrauti su vaiku.

Nors kasatoriai akcentavo, kad raktas nuo durų į gyvenamąjį namą buvo kažkur dingęs, o duris į kambarį užbarikadavo ne nuteistoji, bet kitas asmuo, kasacinis teismas pažymėjo, kad nuteistajai ir nebuvo inkriminuotas nei namo durų užrakinimas, nei durų į kambarį užbarikadavimas. Nuteistosios nusikalstami veiksmai pasireiškė tuo, kad ji neatliko ir nebandė imtis jokių veiksmų, kad įleistų antstolę į namo vidų, o tik pasyviai sėdėjo vienoje vietoje apsikabinusi vaiką. Vertindama nuteistosios išsakytus prašymus namo viduje esantiems asmenims atidaryti duris, teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad šie prašymai buvo deklaratyvūs, neatitiko pačios nuteistosios veiksmų, tiksliau, jų nesiėmimo vykdant antstolės reikalavimus. Akivaizdu, jog tokiu savo elgesiu nuteistoji ir toliau siekė trukdyti įvykdyti teismo sprendimą. Analogiškai turėjo būti vertinamas ir namo vitrininio lango neatidarymas, nors tam pakako pasukti lango rankeną, ir vitrininio lango durys būtų buvusios atidarytos.

Atsižvelgdama į nuteistosios priešišką elgesį, atsisakymą bendradarbiauti, vaiko laikymą ant kelių, antstolė priėmė sprendimą, kad policijos pareigūnai turi panaudoti fizinę jėgą prieš nuteistąją laikydami jos rankas ir neleisdami trukdyti motinai paaimti vaiką nuo nuteistosios kelių. Tačiau, net ir laikant rankas, nuteistoji visais įmanomais būdais (bandydama išsilaisvinti rankas, bandydama įspirti, nustumti su koja vaiko motiną) toliau aktyviai trukdė antstolei įvykdyti teismo sprendimą.

Taigi kasacinis teismas padarė išvadą, kad žemesniųjų instancijų teismai tinkamai įvertino byloje nustatytų aplinkybių visumą, nuteistosios veiksmus, kuriais buvo trukdoma antstolei įvykdyti teismo sprendimą, priverstiniam teismo sprendimo vykdymui panaudotas priemonės bei išteklius ir pagrįstai pripažino, jog dėl tokių sąmoningų savo veiksmų kaltinamoji trauktina baudžiamojon atsakomybėn, todėl jos veika teisingai kvalifikuota pagal BK 231 straipsnio 1 dalį.

Kartu teisėjų kolegija kaip nepagrįstą atmetė kasatorių prašymą baudžiamąją bylą pagal BK 231 straipsnio 1 dalį nuteistajai nutraukti suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui. Kasacinis teismas nustatė, kad Lietuvos Respublikos Seimui 2012 m. birželio 26 d. rezoliucija sutikus, jog teisėja (nuteistoji) būtų patraukta baudžiamojon atsakomybėn, suimta ar kitaip būtų suvaržyta jos laisvė, 2012 m. liepos 3 d. jai buvo surašytas pranešimas apie įtarimą padarius BK 232 straipsnyje, 245 straipsnyje, 231 straipsnio 1 dalyje, 140 straipsnio 1 dalyje, 163 straipsnyje

nustatytas nusikalstamas veikas. Pranešimas apie įtarimą jai buvo įteiktas 2012 m. spalio 9 d. Iš Lietuvos nuteistoji išvyko 2013 m. balandžio 6 d., t. y. jau žinodama apie prieš ją pradėtą baudžiamąjį procesą. Nuteistosios paieška buvo paskelbta 2013 m. gegužės 9 d., o Jungtinėse Amerikos Valstijose ji buvo sulaikyta ir suimta 2018 m. vasario 13 d.

Kasatoriai nurodė, kad nuteistoji, būdama Jungtinėse Amerikos Valstijose, savo anketinių duomenų nekeitė, dirbo, mokėsi, įgijo teisę vairuoti automobilį, t. y. gyveno, kaip teigė kasatoriai, įprastą gyvenimą ir tikrai nesislapstė. Tačiau kasacinis teismas pažymėjo, kad asmens slėpimasis nuo baudžiamojo persekiojimo BK 95 straipsnio 4 dalies prasme negali būti aiškinamas vien tik tokiais aktyviais slapstymosi veiksmais kaip išvaizdos, gyvenamosios vietos pakeitimas, suklastotų dokumentų ir svetimos tapatybės naudojimas ir pan. Aptariamam atveju buvo svarbu nustatyti, ar nuteistoji ėmėsi aktyvių veiksmų, siekdama išvengti baudžiamojo persekiojimo. Teisėjų kolegijos vertinimu, tokios aplinkybės byloje buvo nustatytos. Nuteistoji iš Lietuvos išvyko jau žinodama apie dėl jos pradėtą ikiteisminį tyrimą, pati pripažino, kad pagrindinis išvykimo tikslas buvo išvengti, jos teigimu, nepagrįsto persekiojimo. Jungtinėse Amerikos Valstijose nuteistosios buvimo vieta buvo nustatyta dar 2013 m. rugsėjo 10 d., bet nuteistoji atsisakė priimti jai bandytą įteikti šaukimą atvykti į Šiaulių apygardos prokuratūrą, visą laiką iki sulaikymo ji iš esmės nebendradarbiavo su Jungtinių Amerikos Valstijų teisėsaugos pareigūnais. Kasacinis teismas konstatavo, kad, pasirinkusi išvykti iš Lietuvos, o būdama Jungtinėse Amerikos Valstijose nebendradarbiaudama su teisėsaugos institucijomis, nuteistoji siekė išvengti Lietuvos pareigūnų vykdymo baudžiamojo persekiojimo, dėl to tokie jos veiksmai žemesniųjų instancijų teismų pagrįstai buvo įvertinti kaip slapstymasis, dėl kurio laikotarpiu nuo 2013 m. balandžio 6 d., kai nuteistoji išvyko iš Lietuvos, iki 2018 m. vasario 13 d., kai ji pagaliau buvo sulaikyta Jungtinėse Amerikos Valstijose, buvo sustojusi senaties eiga. Kadangi pirmosios instancijos teismo nuosprendžio priėmimo metu apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas dėl nuteistajai inkriminuotos BK 231 straipsnio 1 dalyje nurodytos nusikalstamos veikos nebuvo suėjęs, dėl šios dalies baudžiamąją bylą nutraukti nebuvo pagrindo.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija nuteistosios ir jos gynėjo kasacinius skundus atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-249-942/2022

BK 281 straipsnio 3 dalies taikymas

Dėl kazuso

Kasaciniu skundu nukentėjusiųjų atstovas nesutiko su asmens išteisinimu pagal BK 281 straipsnio 3 dalį ir prašė panaikinti apeliacinės instancijos teismo nuosprendį bei perduoti bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Teisėjų kolegija nustatė, kad šioje byloje pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai priėmė kardinaliai skirtingus sprendimus. Pirmosios instancijos teismas, išnagrinėjęs bylą, asmenį pagal BK 281 straipsnio 3 dalį nuteisė. Teismas konstatavo, kad asmuo, keisdamas važiavimo kryptį ir nematydamas vietos, kuria juda priekinis dešinės pusės autobuso ratas, elgėsi išskirtinai neatsargiai ir tokiais veiksmais pažeidė Kelių eismo taisyklių 9 ir 101 punktus. Nukentėjusiojo buvimo šalia judančio autobuso teismas nelaikė staiga važiuojamojoje dalyje atsiradusia kliūtimi. Šio teismo vertinimu, kaltinamasis turėjo ir galėjo numatyti daromo manevro rizikingumą ir pavojingumą bei tai, kad gali būti sužaloti asmenys, t. y. kilti nusikalstami padariniai.

Apeliacinės instancijos teismas, įvertinęs įrodymų visumą, padarė priešingą išvadą ir konstatavo, kad asmuo nepagrįstai pripažintas kaltu dėl BK 281 straipsnio 3 dalyje nurodyto nusikaltimo padarymo. Apeliacinės instancijos teismas nerado pagrindo daryti išvadą, kad nuteistasis turėjo ir galėjo numatyti, jog tuo metu, kai jis valdomu autobusu važiavo į priekį ir judėjo šiek tiek dešiniau, transporto aikštelės važiuojamojoje dalyje šalia judančio autobuso bus nukentėjusysis, kurį jis gali kliudyti ir sužaloti, t. y. gali kilti eismo įvykis ir BK 281 straipsnio 3 dalyje nustatyti padariniai. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad nagrinėjamas eismo įvykis turėjo būti vertinamas kaip nelaimingas atsitikimas (kazusas). Dėl to apeliacinės instancijos teismas, nenustatęs

nuteistojo veikoje būtinojo BK 281 straipsnio 3 dalyje nurodyto nusikaltimo sudėties subjektyviojo požymio – kaltės (neatsargumo), jį išteisino.

Kasacinis teismas, sutikdamas su apeliacinės instancijos teismo pozicija, pažymėjo, kad kelių transporto eismo taisyklių ar kito teisės akto pažeidimo fakto bei priežastinio ryšio tarp šio pažeidimo ir kilusių padarinių nustatymas dar nėra pagrindas patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 281 straipsnį, jeigu nenustatomas jo subjektyvusis požymis – kaltė. Be to, nustatant asmens kaltę, būtina įvertinti ir tai, ar kito eismo dalyvio padarytas Kelių eismo taisyklių pažeidimas neapribojo kaltininko galimybės numatyti nusikalstamus padarinius ir jų išvengti.

Šioje byloje buvo nustatyta, kad eismo įvykis įvyko tamsiu paros metu (2018 m. lapkričio 16 d. apie 17.41 val.) maršrutinių transporto priemonių aikštelės važiuojamojoje dalyje. Išteisintasis, kad išvažiuotų iš aikštelės, maršrutiniu autobusu atliko kelis manevrus. Autobusui pradėjus judėti į priekį kairėn, į aikštelės važiuojamąją dalį, neįsitikinęs, kad tai daryti saugu, įbėgo (įžengė) nukentėjusysis. Maždaug per dvi sekundes prabėgęs pro autobuso priekį, atsidūrė jokių šviesos šaltinių tiesiogiai neapšviestoje aikštelės, skirtos tik transporto priemonių judėjimui, dalyje. Išteisintasis, prieš pradėdamas važiuoti (važiuodamas) suplanuota trajektorija, įsitikino, kad niekas, t. y. nei iš dešinės, nei iš kairės ar priekio (galo), jam netrukdo; savo dėmesį koncentravo į atliekamus manevrus, todėl nukentėjusiojo, vos per dvi sekundes prabėgusio pro išteisintojo vairuojamo autobuso priekį (tuo metu autobusas judėjo į priekį kairiau), nepastebėjo. Prieš keisdamas kryptį ir važiuodamas į priekį dešiniau, jis matė plotą, link kur į važiuojamąją dalį buvo nubėgęs nukentėjusysis, tačiau jo nematė. Nukentėjusysis tuo metu buvo transporto aikštelės važiuojamojoje dalyje šalimais judančio autobuso, dešinėje pusėje tarp priekinių keleivių įlaipinimo durų ir dešinio priekinio rato; nuo judančio autobuso nesitraukė ir bandė belsti į autobuso dešinį šoną, tikslingai judėdamas su juo kartu. Priekinio dešinės pusės judančio autobuso rato zona per dešinę veidrodėlį vairuotojui nesimatė; tai buvo vadinamoji akloji zona. Nukentėjusysis buvo sunkiai sužalotas transporto aikštelės važiuojamojoje dalyje, kai autobuso priekiniu dešiniuoju ratu jam buvo užvažiuota ant kairės kojos. Teisėjų kolegijos vertinimu, nustatytos aplinkybės apeliacinės instancijos teismui pagrįstai leido konstatuoti, kad kito eismo dalyvio – nukentėjusiojo padaryti Kelių eismo taisyklių pažeidimai apribojo išteisintojo galimybę numatyti nusikalstamus padarinius ir jų išvengti. Kasacinis teismas sutiko su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad išteisintasis aptariamo įvykio metu elgėsi atsargiai ir atsakingai, dėl to šis eismo įvykis vertintinas kaip nelaimingas atsitikimas (kazusas).

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija nukentėjusiųjų atstovo kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-247-303/2022

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas

BPK 3 straipsnio 1 dalies 6 punkto nuostatų taikymas

Dėl draudimo bausti už tą pačią veiką du kartus

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje nuteistosios kasaciniuose skunduose, be kita ko, nurodė, kad teismai nagrinėdami bylą pažeidė draudimo bausti už tą pačią veiką du kartus (lot. *non bis in idem*) principą, kadangi nevertino jau išnagrinėtoje kitoje baudžiamojoje byloje, kurioje A. A. (nukentėjusioji šioje byloje) dėl kaltinimo pagal BK 284 straipsnio 1 dalį (dėl vykusio konflikto žirgyno arklidėse) Šiaulių apylinkės teismo 2016 m. birželio 29 d. nuosprendžiu išteisinta, neįrodžius jos dalyvavimo padarant nusikalstamą veiką, nustatytų identišku faktinių aplinkybių, neatskiriamai susijusių su tuo pačiu laiku ir ta pačia vieta. Anot kasatorių, dėl vieno ir to paties įvykio, vykusio arklidžių patalpose, baudžiamasis procesas po pirmiau nurodyto nuosprendžio įsiteisėjimo tapo neįmanomas, nes yra kartotinis ir nagrinėjamas dėl tų pačių įvykių, dėl kurių jau buvo nagrinėtas.

Teisėjų kolegija su pirmiau nurodytais kasacinio skundo argumentais nesutiko ir nurodė, kad BPK 3 straipsnio 1 dalies 6 punkte nustatyta, jog asmeniui, kuriam įsiteisėjo nuosprendis dėl to paties

kaltinimo arba teismo nutartis ar prokuroro nutarimas nutraukti procesą tuo pačiu pagrindu, baudžiamasis procesas negali būti pradėtas, o pradėtas turi būti nutrauktas. Įsiteisėjus teismo nuosprendžiui arba nutarčiai ar prokuroro nutarimui nutraukti procesą, baudžiamasis procesas laikomas baigtu ir naujas (pakartotinis) baudžiamasis procesas dėl tos pačios nusikalstamos veikos draudžiamas nepriklausomai nuo anksčiau priimto teismo sprendimo rūšies ar proceso nutraukimo pagrindo. Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad apžvelgiamoje byloje jokio sprendimo nutraukti procesą, kuris atitiktų BPK 3 straipsnio 1 dalies 6 punkte minimą galutinį sprendimą byloje, nebuvo priimtas, o nuteistosios dėl šioje byloje aptariamų veiksmų baudžiamąja tvarka nebuvo nei persekiojamos, nei nubaustos. Tai, kad dėl to paties įvykio (konflikto žirgyno arklidėse) įsiteisėjusiu Šiaulių apylinkės teismo 2016 m. birželio 29 d. nuosprendžiu A. A. išteisinta, o šioje byloje buvo pripažinta nukentėjusiaja, taip pat nelaikytina pakartotiniu baudžiamuoju procesu pagal BPK 3 straipsnio 1 dalies 6 punkto nuostatas.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija nuteistųjų šias kasacinių skundų dalis atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-255-697/2022

BPK 3² straipsnio nuostatų taikymas

Dėl teisėjo imuniteto

Šioje baudžiamojoje byloje nuteistosios gynėjas kasaciniame skunde, be kita ko, teigė, kad atliekant priverstinio Kėdainių rajono apylinkės teismo 2011 m. gruodžio 16 d. sprendimo vykdymo veiksmus buvo pažeistas nuteistosios kaip teisėjos imunitetas, kadangi norint įeiti į nuteistosios kaip teisėjos gyvenamąsias patalpas ir kitaip suvaržyti jos laisvę turėjo būti gautas Seimo, o tarp Seimo sesijų – Respublikos Prezidento sutikimas.

Atsakydamas į šiuos kasacinio skundo argumentus kasacinis teismas pirmiausia nurodė, kad teisėjo imunitetas nuo baudžiamosios atsakomybės įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 114 straipsnio 2 dalyje ir Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 47 straipsnio 1 dalyje, kurioje nustatyta, kad teisėjas gali atsakyti baudžiamąja tvarka, gali būti suimtas arba gali būti kitaip suvaržyta jo laisvė tik Seimo, o tarp Seimo sesijų – Respublikos Prezidento sutikimu, išskyrus atvejus, kai teisėjas užtinkamas darantis nusikalstamą veiką. To paties įstatymo 2 dalyje, kuri neteko galios nuo 2020 m. birželio 30 d., buvo nustatyta, kad draudžiama įeiti į teisėjo gyvenamąsias ar tarnybines patalpas, daryti ten arba teisėjo asmeniniame ar tarnybiniame automobilyje, arba kitoje asmeninėje susisiekimo priemonėje apžiūrą, kratą ar poėmį, taip pat atlikti teisėjo asmens apžiūrą ar kratą, jam priklausančių daiktų ir dokumentų apžiūrą ar poėmį, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus.

Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad teismų praktikoje yra išaiškinta, kad teismų sprendimai, priimti tiesiogiai taikant Konstituciją ir nesivadovaujant jai prieštaraujančia Teismų įstatymo 47 straipsnio 2 dalimi (nors Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimu Teismų įstatymo 47 straipsnio 2 dalis prieštaraujančia Konstitucijai buvo pripažinta vėliau, nei priimtas procesinis sprendimas), buvo teisėti. Taigi, teisėjų kolegijos vertinimu, antstolė, norėdama patekti į tuo metu teisėja buvusios nuteistosios gyvenamąsias patalpas, neturėjo gauti Lietuvos Respublikos Seimo ar Prezidento sutikimo, nes toks reikalavimas prieštaravo Konstitucijai. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad iš bylos medžiagos matyti, jog name, kuriame buvo atliekami priverstiniai Kėdainių rajono apylinkės teismo sprendimo vykdymo veiksmai, nuteistoji negyveno. Nuteistosios gyvenamoji vieta buvo deklaruota kitur, be to, pati nuteistoji patvirtino, kad gyvena kitame toje pačioje gatvėje esančiame name.

Kasacinis teismas pritarė apeliacinės instancijos teismo išvadai, kad teisėjų imunitetas nėra absoliutus ir siejamas tik su teisėjo nepriklausomumo užtikrinimu jam einant savo pareigas. Šioje byloje teismo sprendimo vykdymo veiksmai buvo atliekami priverstinai vykdant teismo sprendimą, priimtą civilinėje byloje, kurioje nuteistoji dalyvavo kaip privatus fizinis asmuo. Dėl to ji neturėjo imuniteto nuo teismo sprendimo civilinėje byloje priverstinio vykdymo. Kasacinis teismas sutiko su kasacinio skundo argumentais, kad priverstinio sprendimo vykdymo metu prieš nuteistąją buvo

panaudota fizinė jėga, tačiau pažymėjo, kad prieš atvykdama vykdyti teismo sprendimo antstolė neturėjo duomenų, jog norint pašalinti kliūtis sprendimui įvykdyti reikės panaudoti fizinę prievartą ir prieš nuteistą. Šiame kontekste teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad sprendimas panaudoti fizinę prievartą prieš nuteistą buvo priimtas tik jai nesutinkant bendradarbiauti su antstole, vaiko teisių apsaugos specialistėmis, ignoruojant bet kokius prašymus ir reikalavimus geranoriškai vykdyti teismo sprendimą. Fizinė prievarta prieš nuteistą buvo taikoma trumpą laiko tarpą ir tik tiek, kiek tai buvo būtina. Teisėjų kolegijos vertinimu, šiuo atveju fizinės prievartos panaudojimas nepažeidė *ultima ratio (paskutinė priemonė)* ir proporcingumo principų. Tuo labiau kad nuteistoji, trukdydama antstolei įvykdyti teismo sprendimą, kartu padarė ir nusikaltimą, nustatytą BK 231 straipsnio 1 dalyje, todėl ji neturėjo teisėjo imuniteto ir pagal Teismų įstatymo 47 straipsnio 1 dalyje nurodytą išimtį.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų išvados, jog priverstinai vykdant Kėdainių rajono apylinkės teismo 2011 m. gruodžio 16 d. sprendimą nuteistosios, kaip tuometės teisėjos, imunitetas nebuvo pažeistas, yra pagrįstos.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-249-942/2022

BPK 167 straipsnio nuostatų taikymas

Dėl BPK 167 straipsnio reikalavimų laikymosi keičiant nusikalstamos veikos kvalifikavimą

Kasaciniame skunde nuteistasis kartu su gynėju teigė, kad už BK 140 straipsnio 1 dalyje nurodytos nusikalstamos veikos padarymą asmuo atsako tik tai tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, ar prokuroro reikalavimas, tačiau apžvelgiamoje byloje nukentėjusiosios (jos atstovo) skundo ar pareiškimo dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo nebuvo gauta. Anot kasatorių, nukentėjusiosios valia dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo turėjo būti aiškiai išreikšta, todėl vien jos parodymų negalima prilyginti nukentėjusiojo skundai BK 140 straipsnio 4 dalies ir BPK 167 straipsnio 1 dalies prasme.

Teisėjų kolegija su šiais kasacinio skundo argumentais nesutiko ir nurodė, kad iš baudžiamosios bylos medžiagos matyti, jog ikiteisminis tyrimas šioje byloje buvo pradėtas ir atliekamas dėl BK 146 straipsnio 2 dalyje ir 138 straipsnio 1 dalyje nustatytų nusikalstamų veikų, kurios nėra nurodytos BPK 167 straipsnio 1 dalyje ir dėl kurių ikiteisminiam tyrimui pradėti nėra reikalingas nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas. Tik pradėjus nagrinėti bylą pirmosios instancijos teisme, atlikus papildomą teismo medicininę ekspertizę ir paaiškėjus, jog nukentėjusiajai įvykio metu buvo padarytas vienintelis sužalojimas, kuris vertinamas kaip nežymus sveikatos sutrikdymas, prokurorė pateikė prašymą pakeisti nuteistajam inkriminuotos nusikalstamos veikos kvalifikavimą ir padarytą nusikalstamą veiką kvalifikuoti pagal BK 140 straipsnio 1 dalį. Šis prokurorės prašymas buvo perskaitytas teismo posėdyje, proceso dalyviai nurodė, kad su prašymu yra susipažinę, išsakė savo nuomonę dėl pakeisto kaltinimo, nei nuteistasis, nei jo gynėjas neprašė pertraukos pasirengti gynybai nuo pakeisto kaltinimo. Taigi, teisėjų kolegijos vertinimu, apeliacinės instancijos teismas padarė pagrįstą išvadą, kad pirmosios instancijos teisme nuteistojo padaryta nusikalstama veika buvo perkvalifikuota nepažeidžiant BPK 256 straipsnio 2 dalies reikalavimų, nesuvaržius nuteistojo teisės į teisingą teismo procesą ir gynybą. Šiame kontekste teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad teismas, priimdamas nuosprendį dėl kaltinimo, kurio kvalifikavimas buvo pakeistas BPK 256 straipsnyje nustatyta tvarka, nėra varžomas BPK 167 straipsnio reikalavimų. Priešingu atveju tai reikštų, kad bylą nagrinėjantis teismas, net ir savo iniciatyva pakeitęs nusikalstamos veikos kvalifikavimą, negalėtų nuteisti kaltininko dėl bet kurios iš BPK 167 straipsnio 1 dalyje nurodytų nusikalstamų veikų padarymo. Toks teisinis reguliavimas neatitiktų baudžiamojo proceso įstatymo paskirties ir tikslų.

Kartu kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad nukentėjusiojo iniciatyva dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, reiškiamas skundu, nėra apribota tam tikra skundo forma, todėl neprieštarauja įstatymo prasmei tokie atvejai, kai ikiteisminis tyrimas pradedamas nukentėjusiajam pareiškus valią dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo įvairiomis formomis (pvz., protokolu-pareiškimu), tarp jų ir

procesu duodamais parodymais, nes BPK nėra nustatyta nei nukentėjusiojo skundo, nei jo teisėto atstovo pareiškimo forma ir turinys. Esminė reikšminga aplinkybė tokiu atveju yra tai, ar nukentėjusysis arba jo teisėtas atstovas išreiškė norą, ėmėsi iniciatyvos pradėti baudžiamąjį procesą dėl padarytos nusikalstamos veikos. Tuo atveju kai baudžiamosios bylos nagrinėjimo teisme metu nustatoma, jog pakeitus kaltinimą kaltininkas gali būti pripažintas kaltu ir nuteistas pagal BK straipsnį (jo dalį), pagal kurį asmuo atsako tik esant nukentėjusiojo skundai ar jo teisėto atstovo pareiškimui, reikalinga išsiaiškinti nukentėjusiojo (jo teisėto atstovo) poziciją dėl kaltininko baudžiamojo persekiojimo proceso tęstinumo.

Teisėjų kolegijos vertinimu, šioje byloje nukentėjusiosios pozicija dėl nuteistojo baudžiamojo persekiojimo buvo aiškiai ir nedviprasmiškai išreikšta ikiteisminio tyrimo ir teismo posėdžių metu vykusiose apklausose bei pareikštame civiliniame ieškinyje. Pirmosios instancijos teismo posėdyje perskaičius prokurorės prašymą pakeisti nuteistojo veikos kvalifikavimą, nukentėjusiosios tiesiogiai nebuvo paklausta, ar ji norinti, kad nuteistasis būtų traukiamas baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 140 straipsnio 1 dalį. Nepaisant to, tame pačiame teisiame posėdyje ir vėliau – baigiamųjų kalbų metu nukentėjusioji nurodė, kad pareikštą civilinį ieškinį palaiko ir reikalauja, jog nuteistasis atlygintų savo neteisėtais veiksmais jai padarytą žalą.

Teisėjų kolegija pritarė apeliacinės instancijos teismo išvadai, kad nukentėjusioji nuosekliai viso proceso metu siekė nuteistojo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn (tiek ikiteisminio tyrimo metu pagal BK 138 straipsnio 1 dalį ir 146 straipsnio 2 dalį, tiek bylos nagrinėjimo teisme metu pagal BK 138 straipsnio 1 dalį, o vėliau pakeitus kaltinimą – ir pagal BK 140 straipsnio 1 dalį). Baudžiamąją bylą nagrinėjant teisme ir prokurorei pateikus prašymą dėl nusikalstamos veikos kvalifikavimo pakeitimo, o nukentėjusiajai aiškiai išsakyti savo poziciją dėl nuteistojo baudžiamojo persekiojimo, nebuvo pagrindo iš nukentėjusiosios reikalauti dar ir rašytinio skundo ar pareiškimo. Toks perdėtai formalus BPK 167 straipsnio nuostatų aiškinimas lemtų nukentėjusiojo teisės į jo pažeistų interesų gynimą apsunkinimą formaliais procesiniais reikalavimais.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad nuteistojo apkaltinamasis nuosprendis buvo priimtas nepažeidžiant BK 140 straipsnio 4 dalies ir BPK 167 straipsnio reikalavimų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-259-648/2022

III. CIVILINĖS BYLOS

Daiktinė teisė

Dėl kompensacijos už asmenims priklausiusio žemės sklypo paėmimą visuomenės poreikiams dydžio padidinimo galimybės

Ieškovai prašė teismo priteisti iš atsakovės Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerijos kompensacijos skirtumą už visuomenės poreikiams paimtą jiems nuosavybės teise priklausančio žemės sklypo dalį. Jie nurodė, kad nuo žemės sklypo vertinimo ataskaitos sudarymo iki realaus žemės sklypo dalies paėmimo iš ieškovų ir kompensacijos jiems sumokėjimo praėjo dveji metai; per šį laikotarpį žemės sklypo vertė padidėjo. Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė, o apeliacinės instancijos – patenkino.

Kasacinis teismas nurodė, kad atsakovė, vykdydama ieškovams priklausančios žemės sklypo dalies paėmimo procesą, atliko visus Lietuvos Respublikos žemės paėmimo įstatyme įtvirtintus procedūrinius veiksmus, tačiau toks formalus įstatyme įtvirtintos tvarkos laikymasis neužtikrino imperatyvo teisingai atlyginti už paimamą žemę taikymo. Išmokėjusi mažesnę, nei reali žemės sklypo dalies vertė, kompensaciją, atsakovė neįvertino įvykusių žemės sklypo dalies kainos pokyčių, tuo apribodama ieškovų galimybę įsigyti analogišką nusavintajam žemės sklypą. Kasacinio teismo nuomone, negali būti pateisinama situacija, kai nuo visuomenės poreikiams paimamo nekilnojamojo turto įvertinimo iki jo realaus paėmimo ir kompensacijos išmokėjimo praeina ilgas laiko tarpas, o

projektą vykdanči institucija nesiima veiksmų paimamo žemės sklypo vertei patikrinti, pakoreguoti, t. y. atlygio, maksimaliai užtikrinančio ekspropriacijos proceso teisingumą, dydžiui nustatyti.

Dėl to kasacinis teismas išaiškino, kad jei tarp visuomenės poreikiams paimamo žemės sklypo vertės nustatymo ir realaus žemės paėmimo bei kompensacijos išmokėjimo už jį momento praeina ilgas laiko tarpas, galintis daryti įtaką paimamo žemės sklypo vertei, asmeniui turi būti atlyginta tikroji visuomenės poreikiams paimto žemės sklypo vertė, buvusi šios nuosavybės praradimo momentu. Tik taip sudaromos sąlygos įgyvendinti teisingo atlyginimo už visuomenės poreikiams paimamą žemės sklypą principą.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo sprendimą paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-293-421/2022

Sutarčių teisė

Dėl valstybinės žemės nuomos be aukciono nutraukimo pagrindų

Ieškovė ginčijo atsakovės Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos sprendimą vienašališkai nutraukti valstybinės žemės nuomos sutartį. Pirmosios instancijos teismas ieškinį patenkino, padaręs išvadą, kad sutartis yra nutraukta neteisėtai. Apeliacinės instancijos teismas su šia išvada sutiko.

Kasacinis teismas konstatavo, kad sutartis faktiškai buvo nutraukta Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.564 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytu pagrindu – kai žemės sklypo nuomininkas naudoja žemę ne pagal sutartį ar pagrindinę tikslinę žemės naudojimo paskirtį. Byloje buvo nustatyta, jog valstybinė žemė pirminei nuomininkei, kuriai priklausančius statinius įsigijo ieškovė, buvo išnuomota jai nuosavybės teise priklausančioms statiniams eksploatuoti. Pakeitus ginčo žemės sklypo ribas, ieškovė kreipėsi į Nacionalinę žemės tarnybą dėl nuomos sutarties pakeitimo, pasikeitus žemės sklypo plotui. Tik po to atsakovė raštu informavo ieškovę, kad sutartis bus nutraukta vienašališkai suėjus 2 mėnesiams po šio rašto gavimo. Nurodytu terminu sutartis nebuvo nutraukta; atsakovė ją nutraukė po poros metų.

Kasacinio teismo vertinimu, byloje nustatytos aplinkybės nesudaro pagrindo spręsti, kad ieškovė, kaip valstybinės žemės nuomininkė, elgėsi nerūpestingai, neapdairiai ar nesąžiningai. Ji inicijavo žemės sklypo formavimo ir pertvarkymo projektą, kreipėsi į atsakovę dėl sutarties pakeitimo, pasikeitus žemės sklypo plotui. Tik tuomet atsakovė informavo ieškovę, kad sutartis bus nutraukta vienašališkai dėl faktinių duomenų patikrinimo metu užfiksuotų pažeidimų, nors tokie pat statiniai buvo nuo pat sutarties su ieškove sudarymo pradžios ir ieškovei buvo pripažinta teisė į žemės sklypą šiems statiniams eksploatuoti. Kasacinis teismas pritarė apeliacinės instancijos teismo vertinimui, kad toks nuomotojos elgesys yra siurprizinis ir nesąžiningas, taip pat neatitinka kooperavimosi principo. Atsakovė nenustatė, jog ieškovė būtų pažeidusi sutartį.

Kasacinis teismas pažymėjo, jog kaip pagrindą vienašališkai nutraukti sutartį vėlesniu savo sprendimu nuomotoja turėjo nustatyti esminį sutarties pažeidimą, atitinkantį CK 6.217 straipsnio 2 dalyje įtvirtintus požymius, įskaitant tai, kokie yra sutartį pažeidžiantys nuomininko veiksmai, ar tokie nuomininko veiksmai leidžia nuomotojui nesitikėti, jog nuomininkas tinkamai įvykdys sutartį ateityje, ar dėl tokių sutartį pažeidžiančių nuomininko veiksmų atsirado neigiamų pasekmių (žalos) nuomotojui ir kt. Sprendžiant, ar konkrečiu atveju vienašališkas valstybinės žemės nuomos sutarties nutraukimas gali būti pripažintas teisėtu, dėl sutarties pažeidimo esmingumo būtina spręsti, be kita ko, atsižvelgiant ir į tai, ar valstybinės žemės sklypo nuomotoja tinkamai vykdė jai tenkančias rūpestingumo, apdairumo ir kooperavimosi pareigas.

Remdamasis nurodytais argumentais kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-299-421/2022

Civilinė atsakomybė

Dėl nekilnojamojo turto pardavėjo atsakomybės už daikto trūkumus

Ieškovas prašė teismo priteisti iš atsakovės nusipirkto nekilnojamojo daikto trūkumų šalinimo išlaidas. Atsakovė reikalavo taikyti ieškinio senatį. Pirmosios instancijos teismas ieškinį patenkino, o apeliacinės instancijos – atmetė, be kita ko, pripažinęs, kad ieškovas ieškinį dėl buto termoizoliacijos trūkumų teismui pareiškė praleidęs CK įtvirtintą sutrumpintą šešių mėnesių ieškinio senaties terminą.

Kasacinis teismas nurodė, kad kai pirkėjas per garantinį terminą pateikia pardavėjui pretenziją, ieškinio senaties terminas ieškiniui dėl parduoto daikto trūkumų pareikšti prasideda nuo to momento, kai pirkėjas gauna atsakymą, kuriuo pardavėjas atsisako tenkinti pirkėjo reikalavimą, arba kai per pirkėjo nustatytą, o jeigu toks nenustatytas – per protingą terminą pardavėjas nepateikia jokio atsakymo.

Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad, sprendžiant dėl ieškinio senaties termino eigos, būtina įvertinti atsakovės veiksmus, sužinojus apie reiškiamas pretenzijas dėl parduoto daikto trūkumų. Byloje nustatyta, kad apie pastebėtus daikto trūkumus ieškovas atsakovę pirmiausia informavo žodžiu, vėliau šalys bendradarbiavo dėl patekimo į butą, siekiant jame atlikti remonto darbus. Kadangi įstatymas neįpareigoja šalių visus tarpusavio sutartinių įsipareigojimų vykdymo klausimus spręsti tik apsiikeičiant rašytinės formos pranešimais, todėl pirkėjas, gavęs atsakovės pranešimus su prašymais suderinti galimo remonto darbus atliekančio darbuotojo atvykimo datą ir laiką, pagrįstai galėjo manyti, kad atsakovė ketina šalinti paaiškėjusius trūkumus. Todėl ieškinio senaties pradžia negalėjo būti susieta su ankstesnės žodinės pretenzijos pareiškimo momentu.

Spręsdamas dėl perduodamo daikto kokybės, kasacinis teismas nurodė, jog CK nenustato specialių pardavimo sąlygų ne naujai pastatytiems pastatams ar juose esantiems butams, todėl CK XXIII skyriaus taisyklės taikomos ir tokio daikto pirkimo–pardavimo teisiniams santykiams, tačiau turi būti atsižvelgta ir į perduodamo daikto ypatumus, turinčius įtakos tokio daikto kokybei. Nagrinėjamoje byloje ieškovui buvo žinoma apie pastato (jo dalies) energinio efektyvumo klasę – G, todėl jis turėjo suprasti, jog butui reikalingas didesnis nei įprastas energijos kiekis, įskaitant energiją pastato šildymo reikmėms. Dėl to nebuvo pagrindo vertinti, jog parduotas butas neatitiko jam taikomų standartų energetinio efektyvumo aspektu, ar parduoto buto energetinį efektyvumą vertinti kaip sutartyje neapartatą trūkumą.

Tačiau kasacinis teismas pripažino, kad apeliacinės instancijos teismas, spręsdamas dėl kito ieškovo reikalavimo – išlaidų atsakovės remontuoto vamzdyno trūkumams pašalinti atlyginimo, nepagrįstai suabsoliutino ieškovo kaip daikto savininko pareigas šio turto priežiūros srityje, neatsižvelgdamas į aplinkybę, kada šie darbai buvo atlikti, ir ignoruodamas tokių darbų pobūdį. Atsakovė, įsigijusi ginčo butą, jame, be kitų buto remonto darbų, atliko ir vandentiekio vamzdynų pakeitimo darbus. Eksperto išvadoje nurodyta, kad vamzdynas bute prakiuro (susprogo) ne tik dėl to, kad jis buvo sumontuotas nešildomoje pastato dalyje, bet ir dėl to, kad nebuvo tinkamai apsaugotas (izoliuotas) nuo šalčio.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai aiškino statybas reglamentuojančių teisės aktų nuostatas, susiedamas jas tik su reikalavimais energijos taupymui ir vandentiekio išsaugojimui. Teisės akte įtvirtintuose esminiuose pastato vandentiekio reikalavimuose nustatyta, kad pastato vandentiekis turi būti suprojektuotas ir sumontuotas iš tokių statybos produktų, kurių savybės per ekonomiškai pagrįstą pastato naudojimo trukmę užtikrintų esminius vandentiekio reikalavimus bei nuo vandentiekio priklausančius viso pastato (jo dalies) esminius reikalavimus, tarp kurių ir reikalavimai vandentiekio įrengimui nešildomose patalpose. Todėl apeliacinės instancijos teismo sprendimas buvo pakeistas, tenkinant ieškinio dalį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-282-943/2022

Dėl atsakomybės už nepilnamečio asmens iki keturiolikos metų padarytą žalą, kai jis buvo prižiūrimas mokymo įstaigos

Ieškovė prašė priteisti turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą iš atsakovių – žalą padariusio nepilnamečio motinos ir mokymo įstaigos dėl to, kad mokykloje per pertrauką mesdamas suledėjusią sniego gniūžtę nepilnametis atsakovės sūnus sužeidė ieškovės sūnui dešinę akį. Teismai ieškinį patenkino iš dalies, atsakingomis dėl žalos padarymo pripažindami abi atsakoves.

Kasacinis teismas išaiškino, jog CK 6.275 straipsnio 2 dalis, kurioje nustatyta, kad jeigu nepilnametis iki keturiolikos metų padaro žalą tuo metu, kai jis yra mokymo, auklėjimo, sveikatos priežiūros ar globos (rūpybos) institucijos prižiūrimas, už tą žalą atsako ši institucija, jeigu neįrodo, kad žala atsirado ne dėl jos kaltės, negali būti aiškinama kaip savaimė šalinanti tėvų ar globėjų atsakomybę. Tėvai ar globėjai gali būti atsakingi už nepilnamečio iki keturiolikos metų padarytą žalą tuo metu, kai jis yra mokymo, auklėjimo, sveikatos priežiūros ar globos (rūpybos) institucijos prižiūrimas, jeigu nustatomas jų deliktinės atsakomybės prievolės sąlygų visetas, be kita ko, jie nepaneigia, kad žala padaryta dėl netinkamo auklėjimo pareigos vykdymo.

Kasacinio teismo praktikoje tėvų atsakomybės pagrindas yra kalta jų pačių veika (veikimas ar neveikimas), pasireiškianti neveikimu ar netinkamu, nepakankamu veikimu, t. y. netinkama ir (ar) nepakankama vaiko priežiūra, neatsakingas požiūris į jo auklėjimą, tėvų valdžios nepanaudojimas ar neefektyvus jos panaudojimas, sudaręs sąlygas neteisėtam, žalą sukėlusiam vaiko elgesiui. Vertinant, ar tėvai tinkamai įgyvendino jiems tenkančias pareigas faktinėje situacijoje, turėtų būti nustatytas situacijos, kurioje buvo padaryta žala, pavojingumas, vertinama, dėl kokių priežasčių tas pavojingumas kilo, kokią įtaką tam padarė ar galėjo padaryti tretieji asmenys, taip pat svarbu įvertinti vaiko amžių, kuris tiesiogiai yra susijęs su tėvų priežiūros intensyvumu, ir vaiko asmenybės bruožus (paklusnumas ir pan.). Kasacinis teismas, plėtodamas šią praktiką, konstatavo, kad aptarti vaiko priežiūros pareigos tinkamo vykdymo kriterijai *mutatis mutandis* (su būtinais (atitinkamais) pakeitimais) taikytini ir už nepilnametį atsakingoms mokymo, auklėjimo, sveikatos priežiūros ar globos (rūpybos) institucijoms, kurių priežiūroje jis yra žalos padarymo metu.

Taigi, viena vertus, nepilnametis tėvų, globėjų, mokyklos ar kitos institucijos turi būti prižiūrimas, kad tyčia ar dėl didelio neatsargumo nesužalotų kito asmens. Kita vertus, tėvų auklėjimo pareiga apima ir pareigą įdiegti vaikui supratimą, kad žaloti kitą žmogų ar sukelti jam skausmą yra nedora, neleistina ir neteisėta. Kasacinio teismo vertinimu, atsakovės sūnus pagal savo amžių (virš trylika metų) turėjo suprasti, kad, mesdamas suledėjusią sniego gniūžtę, gali sužaloti kitą žmogų, sukelti jam skausmą, kad aptariamoje situacijoje elgėsi neleistinai. Dėl to kasacinis teismas sutiko su bylą nagrinėjusių teismų išvada, jog atsakovė žalą padariusio nepilnamečio motina šiuo aspektu netinkamai vykdė auklėjimo pareigą ir nepaneigė savo kaltės dėl sūnaus padarytos žalos.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-278-469/2022

Nemokumo teisė

Dėl leidimo antstoliui užbaigti pradėtas vykdymo veiksmų procedūras, kai skolininkui iškeliami fizinio asmens bankroto byla

Antstolis prašė leisti jam užbaigti pradėtas skolininko (pareiškėjo) nekilnojamojo turto realizavimo procedūras vykdomojoje byloje, t. y. leisti perduoti varžytynėse neparduotą įkeistą turtą išieškotojai Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 720 straipsnyje nustatyta tvarka. Teismai šį prašymą patenkino.

Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo (toliau – FABI) 20 straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog jeigu atliekant vykdymo veiksmus varžytynių dalyvio mokestis sumokamas iki teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos, teismas, išklauses kreditorių ir fizinio asmens nuomonę, gali leisti baigti pradėtas vykdymo veiksmų procedūras išieškant skolas ir

įpareigoti antstolį pervesti gautas lėšas į depozitinę sąskaitą. Kasacinis teismas pažymėjo, jog šios normos tikslas yra užtikrinti efektyvų skolininko turto pardavimą ir išvengti papildomų išlaidų jį iš naujo organizuojant skolininko bankroto procese. FABĮ 20 straipsnio 1 dalis nenustato galimybės esant iškeltai skolininko bankroto bylai jo turtą (už šį turtą gautas lėšas) skirstyti vykdymo, o ne bankroto procese.

Nagrinėjamoje byloje pareiškėjo turto varžytynės baigėsi antstoliui priėmus patvarkymą, kuriuo varžytynės paskelbtos neįvykusiomis. Tą pačią dieną antstolio kontoroje buvo gautas pranešimas apie pareiškimo iškelti fizinio asmens bankroto bylą priėmimą, todėl antstolis pagal FABĮ 5 straipsnio 6 dalį nebeturėjo teisės atlikti jokių veiksmų, susijusių su priverstiniu turto realizavimu ar išieškojimu. Tačiau antstolis pateikė siūlymą išieškotojai perimti neparduotą iš varžytynių turtą, nustatė jai terminą vykdymo išlaidoms įmokėti, gavęs mokėtinų vykdymo išlaidų dalį patvarkymu atidėjo kitos dalies sumokėjimą iki vykdomosios bylos užbaigimo ir tik po to kreipėsi į teismą su prašymu leisti užbaigti pradėtas skolininko nekilnojamojo turto realizavimo procedūras.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad turto perdavimas išieškotojui pagal CPK nuostatas yra atskiras turto realizavimo būdas, kuriam pradėti būtini atitinkami antstolio procesiniai veiksmai (pasiūlymas išieškotojui perimti neparduotą iš varžytynių turtą). Perduodant varžytynėse neparduotą turtą išieškotojui nėra tenkinama viena iš privalomųjų FABĮ 20 straipsnio 1 dalyje įtvirtintų sąlygų – už realizuotą turtą nėra gaunama pinigų suma, kuri galėtų būti pervesta į depozitinę sąskaitą ir paskirstyta skolininko kreditoriams FABĮ nustatyta tvarka. Dėl to leidimas antstoliui užbaigti pradėtas turto realizavimo procedūras nagrinėjamoje byloje negalėjo būti duotas jau vien dėl to, kad antstolio kreipimosi į teismą metu vykdomojoje byloje nebuvo teisėtai pradėtų ir dar neužbaigtų vykdymo veiksmų procedūrų.

Kasacinis teismas nurodė, kad pirmosios instancijos teismo nutartis, kuria teismas FABĮ 20 straipsnio 1 dalies pagrindu leidžia antstoliui baigti pradėtas vykdymo veiksmų procedūras, atskiruoju skundu neskundžiama. Tačiau pagal turinį ir sukeliamas pasekmes šioje byloje priimta pirmosios instancijos teismo nutartis negali būti vertinama kaip nutartis, priimta FABĮ 20 straipsnio 1 dalies pagrindu (FABĮ 20 straipsnio 1 dalis nesuteikia teisinio pagrindo teismui leisti antstoliui perduoti varžytynėse neparduotą turtą išieškotojui). Kadangi priimtos pirmosios instancijos teismo nutarties įtaka bankroto proceso dalyvių teisėms ir teisėtiems interesams yra esminė, kasacinis teismas padarė išvadą, jog pareiškėjui pagrįstai buvo sudaryta galimybė šią nutartį skusti apeliacinės instancijos teismui.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino teismų priimtas nutartis ir antstolio prašymą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-224-823/2022

Dėl kreditorių reikalavimų, kurie negali būti nurašyti baigus fizinio asmens bankroto procesą

Pareiškėjas prašė iškelti jam fizinio asmens bankroto bylą. Pirmosios instancijos teismas vertino, kad pareiškėjas turi tik tokių skolinių įsipareigojimų, iš kurių kylantys reikalavimai pagal FABĮ 29 straipsnio 7 dalį pasibaigus bankroto bylai nenurašomi, todėl atsisakė iškelti jam bankroto bylą. Apeliacinės instancijos teismas sutiko su pirmosios instancijos teismo išvadomis.

Pagal FABĮ 29 straipsnio 7 dalį, pasibaigus fizinio asmens bankroto procesui, negali būti nurašomi reikalavimai atlyginti žalą, kuri yra pareiškėjo padarytos nusikalstamos veikos pasekmė. Kasacinis teismas nurodė, jog taikant šią teisės normą, visų pirma, būtina konstatuoti, kad pareiškėjas yra padaręs nusikalstamą veiką. Nesant įsiteisėjusio teismo nuosprendžio, kuriuo pareiškėjas pripažintas kaltu padaręs nusikalstamą veiką, nėra teisinio pagrindo pareiškėjui reiškiamus reikalavimus vertinti kaip reikalavimus dėl nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo pagal FABĮ 29 straipsnio 7 dalį. Dėl to kasacinis teismas išaiškino, jog tam, kad reikalavimas būtų pripažintas reikalavimu dėl nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo pagal FABĮ 29 straipsnio 7 dalį, teismas turi nustatyti, kad: 1) yra priimtas ir įsiteisėjęs teismo nuosprendis, kuriuo pareiškėjas pripažintas kaltu padaręs nusikalstamą veiką; 2) reiškiamas reikalavimas yra susijęs su šia nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimu. Toks aiškinimas atitinka ir kasacinio teismo

formuojamą praktiką, pagal kurią FABĮ 29 straipsnio 7 dalyje išdėstyti reikalavimai, kurie turi būti vykdomi net ir pasibaigus fizinio asmens bankroto procesui, sąrašas negali būti aiškinamas plačiai.

Nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad pareiškėjas neįvykdė prievolės užsienio valstybės muitų išieškojimo vykdymo tarnybai sumokėti akcizo mokesčių už pareiškėjo gabentame krovinyje rastus paslėptus tabako gaminius. Byloje nenustatyta, kad pareiškėjas būtų nuteistas už nusikalstamas veikas, susijusias su nurodytų tabako gaminių gabenimu, jo skola yra mokesstinė prievolė. Todėl kasacinis teismas konstatavo, kad byla nagrinėję teismai šią skolą nepagrįstai vertino kaip reikalavimą dėl žalos, padarytos nusikalstama veika, atlyginimo, kuri baigus fizinio asmens bankroto procesą negali būti nurašoma. Dėl to teismų nutartys buvo panaikintos ir klausimas dėl bankroto bylos iškėlimo pareiškėjui perduotas iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-279-823/2022

Darbo teisė

Dėl darbo ginčo jurisdikcijos, kai darbuotojo (užsienio valstybės piliečio) iniciatyva darbo ginčas Lietuvoje išnagrinėtas ne teismo tvarka

Byloje buvo nustatyta, kad atsakovai (užsienio valstybės piliečiai) kreipėsi į darbo ginčų komisiją dėl darbo ginčo dėl teisės išsprendimo. Darbo ginčų komisijai išnagrinėjus kilusį darbo ginčą dėl teisės ir priėmus atitinkamus sprendimus, ieškovė (darbdavė), nesutikdama su šiais sprendimais, pareiškė ieškinius atsakovams teisme, prašydama panaikinti darbo ginčų komisijos sprendimus ir iš atsakovų priteisti nuostolių atlyginimą.

Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai, nenustatę, kad ieškovės ieškinių pateikimo metu atsakovai būtų dirbę Lietuvoje ir būtų turėję joje gyvenamąją vietą, ieškinius atsisakė priimti kaip neteisingus Lietuvos teismams. Šiuos sprendimus teismai grindė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gegužės 6 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. e3K-3-145-823/2020 ir joje pateiktais išaiškinimais tarptautinės jurisdikcijos klausimais.

Kasacinis teismas, įvertinęs Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau – DK) nustatytą teisinį reglamentavimą, pagal kurį tam tikri darbo ginčai dėl teisės DK nurodytais atvejais gali būti nagrinėjami tiesiogiai teisme, o visais kitais atvejais, kai tai įstatyme nenustatyta, darbo ginčams dėl teisės taikoma privaloma išankstinė darbo ginčų sprendimo ne teisme tvarka, taip pat DK 215 straipsnį, nusprendė, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gegužės 6 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-145-823/2020 pradėta formuoti teismų praktika dėl darbo ginčų dėl teisės su tarptautiniu elementu teismingumo keistina. Taigi kasacinis teismas išaiškino, kad kai darbo ginčui dėl teisės su tarptautiniu elementu taikoma įstatyme nustatyta privaloma išankstinė darbo ginčų dėl teisės sprendimo ne teisme tvarka darbo ginčų komisijoje, tokio ginčo jurisdikcijos klausimas sprendžiamas pagal DK 215 straipsnio 1 dalį darbo ginčų komisijoje, atsižvelgiant į kreipimosi į darbo ginčų komisiją metu buvusias jurisdikcijos klausimui išspręsti reikšmingas aplinkybes. Atitinkamai, darbo ginčo šaliai nesutinkant su Lietuvos darbo ginčų komisijos sprendimu, kreipusis į Lietuvos teismą, tarptautinės jurisdikcijos klausimas teismo iš naujo nespręstinas. Aplinkybių, nuo kurių priklauso tarptautinės jurisdikcijos klausimo išsprendimas, pasikeitimas po jurisdikcijai nustatyti aktualaus laiko momento (kreipimosi į darbo ginčų komisiją) nepanaikina Lietuvos darbo ginčus nagrinėjančių institucijų jurisdikcijos nagrinėti darbo ginčą dėl teisės.

Kasacinis teismas nutartyje nurodė, kad kai tam tikro darbo ginčo dėl teisės su tarptautiniu elementu nagrinėjimas DK nustatytas tiesiogiai teisme, teismo tarptautinės jurisdikcijos nagrinėti tokį ginčą klausimas sprendžiamas remiantis DK 215 straipsnio 1 ir 2 dalimis, pirmiausia įvertinant 2 dalyje nustatytas taisykles, atsižvelgiant į kreipimosi į teismą metu esančias aplinkybes. Tai reiškia, kad teismas, spręsdamas klausimą, ar turi tarptautinę jurisdikciją nagrinėti darbo ginčą dėl teisės, tiesiogiai nagrinėtiną teisme, šį klausimą pirmiausia turi spręsti pagal DK 215 straipsnio 2 dalį, nukreipiančią, be kita ko, į Europos Sąjungos darbo teisės normas ar Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis. Tik nenustatęs šiuose teisės šaltiniuose ginčo santykiui taikytinų jurisdikcijos taisyklių, teismas turi įvertinti, ar neturi jurisdikcijos nagrinėti ginčą dėl teisės pagal atitinkamas CPK

tarptautinės jurisdikcijos taisyklės (DK 215 straipsnio 2 dalis) ir pagal DK 215 straipsnio 1 dalį tiek, kiek ji nustato darbo ginčus nagrinėjančių organų (įskaitant ir teismų) jurisdikciją nagrinėti visus darbo ginčus, kurie kyla iš darbo santykių, susiklostančių ar vykdomų Lietuvos Respublikos teritorijoje, arba kuriuose darbdavys priklauso Lietuvos Respublikos jurisdikcijai. Tuo tarpu kai darbo ginčiui dėl teisės su tarptautiniu elementu taikoma privaloma įstatyme nustatyta išankstinė tokių ginčų sprendimo ne teisme tvarka darbo ginčus nagrinėjančiame organe – darbo ginčų komisijoje, tokio ginčo tarptautinės jurisdikcijos klausimas sprendžiamas tik remiantis DK 215 straipsnio 1 dalimi. Tokiu atveju tarptautinės jurisdikcijos klausimas sprendžiamas darbo ginčų komisijoje pagal kreipimosi į ją metu buvusias aplinkybes, o tokio darbo ginčo šaliai kreipusis į Lietuvos teismą po darbo ginčų komisijos sprendimo, teismas, spręsdamas ieškinio priimtinumą klausimą, tarptautinės jurisdikcijos klausimo pakartotinai (iš naujo) nesprenžia, taigi, ir DK 215 straipsnio 2 dalis tokiais atvejais netaikytina.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad DK 215 straipsnio 1 ir 2 dalių aiškinimas netaikytinas tais atvejais, kai darbdavys darbo ginčą dėl teisės inicijuoja darbuotojo, kurio nuolatinė gyvenamoji vieta yra kitoje valstybėje, atžvilgiu, kadangi tokiais atvejais taikytina specialioji jurisdikcijos taisyklė, nustatyta DK 215 straipsnio 3 dalyje.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas teismų procesinius sprendimus panaikino ir perdavė ieškovės (darbdavės) ieškinių atsakovams priėmimo klausimus iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-348-969/2022

Civilinio proceso teisė

Dėl užsienio administracinės institucijos sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos Respublikoje, kai procesiniai dokumentai buvo surašyti užsienio kalba

Pareiškėja kreipėsi į Lietuvos apeliacinį teismą su prašymu pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Norvegijos administracinės institucijos sprendimą, kuriuo nuspręsta priteisti iš suinteresuoto asmens už nepilnametį vaiką sumokėtas išmokas. Lietuvos apeliacinis teismas pareiškėjos prašymą tenkino. Suinteresuotam asmeniui pareiškus prieštaravimą, Lietuvos apeliacinio teismo trijų teisėjų kolegija nutartį paliko nepakeistą.

Suinteresuotas asmuo, be kitų argumentų, teigė, kad Norvegijos administracinės institucijos išankstinis pranešimas buvo surašytas anglų kalba, todėl jis nebuvo tinkamai informuotas apie procesą.

1965 m. Hagos konvencija dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo užsienyje (toliau – 1965 m. Hagos konvencija), pirma, nustato reikalavimą, kad standartinės nuostatos visais atvejais būtų rašomos anglų, prancūzų arba įteikimo valstybės kalba; antra, nenustato kategoriško reikalavimo įteikti dokumentus tik valstybės, kurioje vykdomas dokumentų įteikimas, valstybine kalba, tačiau suteikia priimančiosios valstybės Centrinei įstaigai teisę reikalauti įteikiamų dokumentų vertimo į valstybę kalbą (vartojama formuluoatė „gali reikalauti“).

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad 1965 m. Hagos konvencija yra universali tarptautinė sutartis, kurios geografinė taikymo sritis nesutampa su 2007 m. lapkričio 23 d. Hagos konvencijos dėl tarptautinio vaikų ir kitokių šeimos išlaikymo išmokų išieškojimo (toliau – 2007 m. Hagos konvencija) geografinė taikymo sritimi. Todėl vien tai, jog procesinis dokumentas buvo įteiktas formaliai nepažeidžiant 1965 m. Hagos konvencijoje nustatytos tvarkos (pvz., priimančiosios valstybės Centrinei įstaigai nepareikalavus įteiktino dokumento vertimo į valstybinę kalbą), savaime nereiškia, kad asmuo buvo tinkamai informuotas apie procesą 2007 m. Hagos konvencijos 22 straipsnio ir (ar) Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio prasme.

Kasacinis teismas pažymėjo, jog jei nėra aišku, ar asmuo, kuriam turi būti įteikiami teisminiai dokumentai, supranta kalbą, kuria yra surašyti prašomi įteikti dokumentai, Centrinė įstaiga turi teisinį pagrindą pareikalauti vertimų, o jų nepateikus – atmesti įteikimo prašymą ir gražinti dokumentus

prašančiajai šaliai pagal 1965 m. Hagos konvencijos 4 straipsnį. Ši taisyklė nėra taikytina tais atvejais, kai adresatas moka atitinkamą kalbą, kuria surašyti prašomi įteikti teisminiai dokumentai.

Kasacinis teismas nurodė, jog ginčijamo dokumento pirmojo lapo turinys yra pakankamas abstrakčiai suprasti šio dokumento pobūdį (su suinteresuoto asmens šeima, vaiku susijęs dokumentas iš Norvegijos), tačiau Lietuvos apeliacinis teismas tinkamai nepagrindė, kodėl procesinio dokumento, surašyto anglų kalba, įteikimas laikytinas tinkamu pranešimu apie procedūrą. Teismas nesiaiškino ir nenagrinėjo, ar suinteresuotas asmuo moka anglų kalbą, netyrė ir kitų duomenų, kurie galėtų patvirtinti arba paneigti suinteresuoto asmens informavimo apie administracinę procedūrą tinkamumo aplinkybę: kokie dokumentai buvo pateikti suinteresuotam asmeniui kartu su išankstiniu pranešimu, kodėl Centrinė įstaiga nereikalavo vertimų, ir kt. Taigi kasacinis teismas konstatavo, kad iš byloje esančių duomenų negalima daryti išvados, ar suinteresuoto asmens teisė dalyvauti Norvegijos administracinės institucijos procese dėl išlaikymo prievolių nebuvo pažeista įteikus jam išankstinio informavimo dokumentus anglų kalba. Dėl to Lietuvos apeliacinio teismo nutartis buvo panaikinta ir byla grąžinta šiam teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-284-969/2022

Dėl išlaidų, susijusių su bylos nagrinėjimu, atlyginimo

Ieškovas prašė teismo panaikinti atsakovės Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos privalomąjį nurodymą pašalinti pažeidimus. Bylą nagrinėję teismai ieškinio netenkino. Kasaciniame skunde ieškovas teigė, kad teismai nepagrįstai iš jo priteisė tretiesiems asmenims, nepareiškiantiems savarankiškų reikalavimų, bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, jog trečiasis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų, pagal su ieškovu sudarytą sutartį įsipareigojo atlikti statybos rangos darbus savo jėgomis bei iš savo medžiagų, tačiau statydamas objektą panaudojo statybos projekte nurodytų reikalavimų neatitinkančias fasado apdailos medžiagas, dėl to teismai nusprendė, kad atsakovė pagrįstai priėmė privalomąjį nurodymą pašalinti pažeidimus. Ieškovui pareiškus ieškinį, šis trečiasis asmuo prašė ieškinį tenkinti. Taigi, ieškinį atmetus, nėra pagrindo laikyti, kad byla išspręsta trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, naudai. Dėl to kasacinis teismas konstatavo, kad nutarties dalis, kuria iš ieškovo trečiajam asmeniui priteistas bylinėjimosi išlaidų atlyginimas, naikintina, kaip pažeidžianti CPK 93 straipsnį.

Byloje ieškovo reikalavimus palaikė ir kitas savarankiškų reikalavimų nepareiškiantis trečiasis asmuo, kuris kartu su ieškovu teikė prašymus atlikti ekspertizę ir sutiko iš dalies apmokėti ekspertizės atlikimo išlaidas. Išreikšdamas valią padengti ekspertizės išlaidas kartu su ieškovu, šis trečiasis asmuo prisiėmė ir riziką, kad bylos pralaimėjimo atveju išlaidų, skirtų ekspertizei apmokėti, atlyginimas nebus priteistas iš bylą laimėjusios šalies. Kasacinis teismas pažymėjo, kad, byloje kilus poreikiui paskirstyti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą tarp pralaimėjusių byloje dalyvaujančių asmenų, apeliacinės instancijos teismas pagrįstai pusę ieškovo patirtų išlaidų, susijusių su pasirengimu ekspertizei, atlyginimo priteisė iš šio trečiojo asmens.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-275-403/2022

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Gynėjų g. 6, 01109 Vilnius

Tel. + 370 5 2 616 466

Faks. + 370 5 261 6813

El. paštas: lat@teismas.lt

www.lat.lt